

WATERLOO

HISTORIE ČTYŘ DNÍ, TŘÍ ARMÁD A TŘÍ BITEV

Bernard
Cornwell

Bernard
Cornwell

WATERLOO

HISTORIE ČTYŘ DŇŮ, TŘÍ ARMÁD A TŘÍ BITEV

Přeložil JIN BENEŠ

Vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. v roce 2016

Bořivojova 75, Praha 3

Copyright © 2014 Bernard Cornwell

Mapy: Martin Brown

All rights reserved.

Z anglického originálu *Waterloo*.

The history of four days, three armies and three battles

(First published by William Collins, London, 2014)

přeložil © 2016 Jiří Beneš

Redakce textu: Jiří Pacek

Jazyková korektura: Mirka Jarotková

Grafická úprava obálky: Bohumil Fencel

Elektronické formáty Dagmar Wankowska

První elektronické vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7507-449-2 (pdf)

PŘEDMLUVA

PROČ DALŠÍ KNIHA O WATERLOO? To je dobrá otázka. O nejrůznější popisy této bitvy a její hodnocení není nouze a bitva sama zcela jistě patří ve světové historii k těm, o nichž vyšlo nejvíc literárních děl a studií. Všichni, kdo se na tom hrozném červnovém dni roku 1815 jakkoli podíleli a přežili ho, jistě věděli, že se stali účastníky něčeho významného. Výsledkem jsou stovky vzpomínek a dopisů, jež jejich zkušenost popisují z pohledu očitých svědků. Přesto měl vévoda z Wellingtonu nepochybně pravdu, když řekl, že „popisy bitev mají stejnou platnost jako líčení dojmů z plesu“. Každý, kdo se nějakého plesu zúčastnil, si z něj odnesl jiné dojmy: někdo dobré, jiný špatné. A těžko lze čekat, že se někomu ve víru hudby, plesových rób a flirtování podaří podat komplexní popis toho, co se tam skutečně dělo, a už vůbec ne, v který okamžik a komu se to dělo. Jenže bitva u Waterloo se stala událostí, jež na počátku devatenáctého století rozhodla o dalším vývoji Evropy. Proto není divu, že se od té doby datují snahy poskytnout o ní ucelenou vyčerpávající zprávu.

Existuje základní příběh, na němž se všichni shodují. Napoleon zaútočil na pravé křídlo Wellingtonovy britsko-holandské linie s cílem přimět vévodu, aby do tohoto úseku přesunul zálohy, a pak vést masivní útok na levé křídlo jeho obrany. Jenže útok Francouzů na pravé křídlo selhal. Druhým dějstvím dramatu byl velký nápor francouzské

kavalerie na vévodův středopravý úsek a třetím poslední zoufalý útok neporažené a neporazitelné císařské gardy v době, kdy už Prusové vstoupali na levou stranu scény. K této hlavní dějové linii se pak přidávaly vedlejší zápletky v podobě útoků na Hougoumont a dobývání statku La Haye Sainte. Jako rámeček všeho dění to jistě má svou hodnotu, avšak vlastní bitva byla mnohem složitější, než jak naznačuje toto jednoduché schéma, a vojákům, kteří tam bojovali, se střet armád v mělkém údolí mezi dvěma hřebeny výšin už vůbec nemohl zdát jednoduchý. Proto jedním z důvodů, jež mě vedly k napsání této knihy, byla snaha poskytnout čtenáři představu o tom, jak to onen den plný zmatků, kouře, krve a smrti mohlo vypadat z jejich pohledu.

Ti, kteří ten zmatek přežili, by zřejmě těžko chápali tvrzení, že bitva u Waterloo zase tak důležitá nebyla, a pokud by v ní Napoleon zvítězil, i nadále by stál proti obrovské přesile nepřátel a nakonec by ho stejně nečekalo nic jiného než porážka. To je sice pravděpodobné, ale ne jisté. Kdyby se císaři podařilo britsko-holandskou obranu na hřebeni u Mont-Saint-Jean prolomit a obrátit Wellingtona na zbrklý ústup, stále by se musel vypořádat se silnými armádami Rakouska a Ruska, které táhly směrem k francouzské hranici. Na tento scénář však nedošlo. Napoleon byl zastaven u Waterloo a v tom spočívá důležitost bitvy. Byl to zlomový bod dějin a říkat, že by k němu došlo tak jako tak, nemůže jeho důležitost v žádném případě snížit.

Popisy válečných operací bývají složité a mnohdy matoucí. Označování jednotek římskými číslicemi (IV. sbor) se mísí se značením arabskými (3. divize), a to může působit zmatek. Proto jsem se snažil příliš velkému množství matoucích okolností vyhýbat, i když jsem k nim možná na druhé straně přidal další tím, že používám výrazy „batalion“ a „regiment“ v témže smyslu, třebaže to pokaždé není totéž. Regiment je v britské armádě administrativní jednotka. Existují regimenty, jež sestávají z jediného batalionu, ale většina jich má bataliony dva, některé dokonce tři nebo i více. V napoleonských válkách se stávalo jen zcela výjimečně, aby dva britské bataliony téhož regimentu bojovaly v jednom tažení bok po boku, a u Waterloo tato výjimečnost platila pouze v případě dvou regimentů. První pěší gardový regiment měl v bitvě

druhý a třetí batalion a z pětadevadesátého regimentu střelců bojovaly u Waterloo hned tři bataliony. Všechny ostatní byly jedinými reprezentanty svých regimentů, takže když se třeba zmiňuji o dvaapadesátém regimentu, míním tím první batalion tohoto regimentu.

Všechny tři armády byly rozčleněny na sbory. Britsko-holandská a pruská měly každá tři sbory a francouzská čtyři, protože císařská garda, třebaže se neuváděla jako sbor, v podstatě samostatným sborem byla. Sbor mohl mít od deseti tisíc do třiceti tisíc mužů a byl organizován jako samostatná vojenská síla schopná nasazovat do boje jezdecktvo, pěchotu i dělostřelectvo. Sbory se pak dělily na divize, takže francouzský I. armádní sbor sestával ze čtyř pěších divizí, každé o síle čtyř až pět tisíc mužů, a jedné jízdní divize o síle něco přes tisíc jezdců. Každá divize měla k dispozici vlastní podpůrné dělostřelectvo. Divize se mohla dále dělit na brigády, takže 2. pěší divize I. armádního sboru měla dvě brigády, z nichž jedna sestávala ze sedmi a druhá ze šesti batalionů. Bataliony se dělily na roty; francouzský batalion měl šest rot a britský deset. Nejpoužívanějším termínem v této knize bude batalion (někdy označovaný jako regiment). Největší britský pěší batalion u Waterloo měl více než tisíc mužů, ale průměrný batalion ve všech třech armádách čítal kolem pěti set mužů. Když to tedy v krátkosti shrnu, je hierarchie následující: armáda, sbor, divize, brigáda, batalion, rota.

Někteří čtenáři se mohou cítit dotčeni výrazem „anglická armáda“, použitým v situaci, kde zjevně jde o britskou armádu. Termín „anglická armáda“ uvádím pouze tam, kde se v původním zdroji vyskytuje výraz *anglais*, který jsem se rozhodl nepřekládat jako „britská“. Nic takového jako anglická armáda samozřejmě neexistovalo, ale na počátku devatenáctého století se ten termín používal běžně.

Bitvy, které se odehrály 16. a 18. června roku 1815, vytvářejí velkolepý příběh. Dějiny jsou k autorům historických románů zřídkakdy tak laskavé, aby jim poskytly pěknou zápletku s charismatickými hrdiny, takže jsme nuceni historií manipulovat a vnášet do ní vlastní příběhy. Přesto když jsem psal *Sharpovo Waterloo*, uvědomil jsem si, že příběh mého hrdiny na pozadí velkého příběhu bitvy samé téměř zaniká. Ano, bitva u Waterloo je velký příběh, a to nejen počtem hrdinů, ale také

svou formou. Je to „nervák“. Nezáleží na tom, kolikrát člověk četl líčení toho dne, konec je stále plný napětí. Neporažená císařská garda stoupá do svahu hřebene, na němž stojí Wellingtonovy otřesené síly na pokraji zhroucení. Na východě se Prusové derou do Napoleonova pravého křídla, ale pokud jeho garda dokáže Wellingtonovu obrannou linii porazit, bude mít císař stále čas obrátit se proti přicházejícím Blücherovým jednotkám. Bitva se odehrává v jednom z nejdelších dní roku, takže zbývají ještě dvě hodiny denního světla, dost času na to, aby Francouzi zničili jednoho z nepřátel, nebo dokonce oba dva. Můžeme vědět, jak to skončilo, ale jako všechny dobré příběhy snese i tenhle opakování.

Takže je zde znovu – příběh velké bitvy.

ÚVOD

V LÉTĚ ROKU 1814 byl Jeho Milost vévoda z Wellingtonu na cestě z Londýna do Paříže, aby se ujal úřadu britského velvyslance v zemi, v níž znovu nastoupil na trůn král Ludvík XVIII. Vévoda možná předpokládal, že se na kontinent dopraví krátkou plavbou z Doveru do Calais, ale místo toho jej briga královského loďstva *Griffon* dopravila přes Severní moře do města Bergen op Zoom, aby navštívil Spojené království nizozemské, nově vyhlášený útvar, avšak poněkud nešťastný slepenec, zpola francouzský a zpola holandský, zpola katolický a zpola protestantský, ležící severně od Francie. V tomto novém království byli z rozhodnutí vídeňského kongresu umístění britští vojáci jako garanti jeho existence a vévoda z Wellingtonu byl požádán, aby provedl inspekci jeho obrany podél hranice s Francií. Doprovázel ho při tom třiadvacetiletý korunní princ nového království kníže Vilém z dynastie oranžsko-nasavské, známý pod přezdívkou Hubený Billy nebo také Mladý žabák – mladý proto, že jeho otec si svým zjevem vysloužil přezdívkou Starý žabák –, který sloužil ve válce na Pyrenejském poloostrově ve Wellingtonově štábu, a zřejmě proto byl přesvědčen o svém mimořádném válečnickém nadání. Vévoda z Wellingtonu strávil čtrnáct dní na cestě podél hranice a během ní navrhl renovovat opevnění několika měst. Je však těžké věřit, že v té době bral hrozbu obnovení války s Francií vážně.

Koneckonců poražený císař Napoleon byl nucen abdikovat a uchýlit se na malý ostrov Elba ve Středozemním moři, zatímco Francie se znovu stala monarchií. Války skončily a diplomaté na vídeňském kongresu vypracovávali dohodu, která měla nově upravit hranice v Evropě a zajistit tak, že kontinent už nebude pustošit žádná další válka.

A Evropa byla zpustošená. Napoleonova abdikace ukončila válečný konflikt, jenž vznikl jako důsledek Francouzské revoluce a trval jednadvacet let. Staré evropské režimy, většinou monarchistické, byly z francouzských událostí zděšené, především z poprav krále Ludvíka XVI. a královny Marie Antoinetty. A v obavě, že by se revoluční ideje mohly z Francie šířit i do jejich zemí, se rozhodly vstoupit do války.

Čekaly, že nad nekonsolidovanými armádami revoluční Francie dosáhnou rychlého vítězství, ale místo toho zažehly jiskru požáru světové války, který svými plameny zasáhl nakonec i Washington a Moskvu, ale vyvolal také boje v Indii, Palestině, Západní Indii, Egyptě a Jižní Americe. Evropa však trpěla nejvíc. Francie se počátečnímu náporu evropských mocností ubránila a z revolučního chaosu se vynořil génius, vojevůdce a pozdější císař. Napoleonovy armády pak rozdrtily armády Pruska, Rakouska i Ruska, táhly od Baltského moře po španělská pobřeží a na polovinu evropských trůnů císař dosadil své neschopné bratry. Ve válkách zahynuly miliony lidí, ale po dvou desetiletích Evropa konečně dospěla k míru a světovládce skončil na malém ostrově jako šelma zavřená v kleci.

Jenže než k tomu došlo, Napoleon Evropě vládl. Přesto existoval nepřítel, s nímž se nikdy neutkal a kterého nikdy neporazil. Byl jím anglický vévoda z Wellingtonu, jehož pověst vojevůdce se nemohla s pověstí Napoleonovou rovnat. Rodem byl Arthur Wesley (později si rodina změnila jméno na Wellesley) čtvrtý syn hraběte a hraběnky z Morningtonu. Wesleyův rod patřil k anglo-irské aristokracii a Arthur strávil většinu svého mládí v Irsku, i když vzdělání nabyt v chlapecké kolejni škole v Etonu. Tam však příliš neprosplával a jeho matka Anne z něho byla zoufalá. „Nevím, co mám s tím budižkničemu Arthurem dělat,“ stěžovala si, avšak podobně jako u tolika mladších šlechtických synů tuto otázku vyřešila služba v armádě. Rodina mladému Arthurovi

koupila důstojnickou hodnost a tak začala jedna neobyčejná životní dráha, neboť budižkničemu Arthur v sobě objevil nadání pro vojenské řemeslo a to se mu odměnilo. Svou kariéru zahájil Arthur Wellesley v Indii, kde tamní britskou armádu dokázal dovést k řadě úžasných vítězství. Později ho velení armády povolalo zpátky do Británie a světilo mu malou expediční armádu s úkolem zabránit Francouzům, aby okupovali Portugalsko. Tato malá armáda se postupně rozrostla v mocnou sílu, která osvobodila nejen Portugalsko, ale i Španělsko a nakonec pronikla až do jižní Francie. Arthur Wellesley šel ve válce na Pyrenejském poloostrově od vítězství k vítězství, což mu mimo jiné vyneslo titul vévody z Wellingtonu a pověst jednoho ze dvou největších vojevůdců té doby. Ruský car Alexandr I. o něm řekl, že je „*Le vainqueur du vainqueur du monde*“, tedy „přemožitel přemožitele světa“, přičemž tím přemožitelem světa byl samozřejmě Napoleon. Za celých jednadvacet let války však proti sobě vévoda a císař ani jednou nestáli v přímém boji.

Vévoda byl neustále s Napoleonem srovnáván, ale když se ho v roce 1814 kdosi zeptal, zda lituje, že se s francouzským císařem nikdy nestřetl v bitvě, odpověděl: „Nelituji, naopak jsem tomu velmi rád.“ Pohrdal Napoleonem jako člověkem, avšak obdivoval ho jako vojáka a oceňoval císařovu přítomnost na bojišti na čtyřicet tisíc mužů. Na rozdíl od Napoleona vévoda z Wellingtonu nikdy v žádné bitvě neprohrál, ale v přímém střetu s císařem mohl o tuto výjimečnou bilanci přijít.

Vévoda z Wellingtonu sice byl úspěšným vojevůdcem, ale na rozdíl od Napoleona mu válčení nepřinášelo žádnou radost. Proto se dalo pochopit, že v létě roku 1814 považoval svou vojenskou kariéru za ukončenou. Válku bral jako politováníhodnou nutnost a jeho krédem bylo, že pokud se boji nelze vyhnout, je třeba ho vést účinně. Vždy však předpokládal, že cílem války je mír. V roce 1814 už nebyl generálem, ale diplomatem. Jenže starých zvyků se člověk těžko zbavuje, a tak když vévoda se svým doprovodem projížděl Nizozemským královstvím, nacházel mnohá místa, v nichž by v případném konfliktu mohla armáda zaujmout dobré postavení. A jedním z nich bylo mělké údolí s loukami a obilnými poli, které se muselo většině lidí jevit jako fádni

pláň. Wellington měl vždy citlivé oko pro terén a uměl posoudit, jakou výhodu, případně nevýhodu mohou pro muže, jenž velí vojsku, představovat říčky, lesy, svahy a údolí. A tohle údolí jižně od Bruselu tehdy upoutalo jeho pozornost.

Bylo široké a mělké a jeho svahy se nezdály nijak zvlášť strmé. Na vrcholu hřebene, který vymezoval jižní okraj údolí, stál u silnice malý hostinec jménem La Belle Alliance, jehož název by se dal přeložit jako „dobré spojení“.* Jižní hřeben byl z větší části vyšší než severní, který se zvedal asi třicet metrů nade dnem údolí, ale svah toho jižního nebyl nikde strmý. Oba hřebeny se netáhly zcela souběžně. Někde se jejich linie dosti sblížovaly, ale v místě, kde od jižního hřebene vedla silnice směrem na sever, byly od sebe vzdálené asi tisíc metrů. Bylo to tisíc metrů dobré farmářské půdy, a když údolím v létě roku 1814 vévoda projížděl, obklopovala silnici po obou stranách žitná pole. Silnice měla svou důležitost, protože po ní projížděly vozy, které dopravovaly uhlí z uhelných dolů v okolí Charleroi do Bruselu.

Vévodovu pozornost však upoutaly i další okolnosti. Silnice zároveň představovala jednu z hlavních komunikací od francouzské hranice směrem k Bruselu, takže kdyby znovu vypukla válka, mohla sloužit jako vhodná cesta pro invazní vojsko. Pokud by po ní francouzská armáda táhla na sever, překračovala by jižní hřeben v místě, kde stál hostinec La Belle Alliance, a v dálce za širokým údolím by se před ní objevil severní hřeben. Víím, že slovo hřeben je v tomto případě příliš silné. Francouzští vojáci by uviděli rovnou cestu, jež mírným svahem klesala do údolí a potom stejně mírným svahem stoupala k protáhlé vlně farmářské půdy, kterou jsem nazval severním hřebenem. A teď si tenhle hřeben představte jako obranný val se třemi předsunutými baštami. První z nich byla vesnička jménem Papelotte, s několika kamen-

* Spíše to však znamená „pěkný svazek“. Název prý vznikl o šest desítek let dříve, kdy se vdova po majiteli hostince znovu provdala, opět ovdověla a do třetice si vzala fešného stájníka. Údajně to byla žena lehčích mravů, a protože její ženich měl podobnou povahu, farář, který je oddával, po straně poznamenal: „Nous allons faire une belle alliance.“ To uzavřeme pěkný svazek. Pozn. překl.

nými domky kolem kostela, která se nacházela směrem na východ od bruselské silnice. Kdyby její domy a statky na okraji obsadili vojáci, byl by to úkol pro samého ďábla dostat je odtamtud. Za kamennými domy Papelotte začal být terén členitější, kopce strmější a údolí hlubší, tedy nic vhodného pro pohyby vojsk, takže vesnice stála na východním konci hřebene jako pevnost. Někde uprostřed délky severního hřebene a zhruba v polovině vzdálenosti k jižnímu hřebeni se nacházel statek La Haye Sainte. Byl to masivní objekt vybudovaný z kamene, jehož hlavní stavení, dvůr, stodolu a stáj obklopovala vysoká kamenná zeď. Statek La Haye Sainte stál jako blok proti útoku, který by byl veden přímo po silnici. Ale pak tu byl směrem na západ další objekt, jenž sestával z velkého domu, hospodářských budov a zahrady obehnané zdí. Jmenoval se *Château Hougoumont*, tedy zámek Hougoumont, třebaže i tohle byl spíš velký statek než zámek nebo zámeček. Máme tedy severní hřeben jako obranný val se třemi předsunutými baštami – vesnicí Papelotte, statkem La Haye Sainte a zámečkem Hougoumont. Za předpokladu, že z Francie bude postupovat armáda s cílem dobýt Brusel, narazí na severní hřeben a jeho tři bašty jako na těžkou překážku v cestě. A pak budou mít Francouzi na vybranou: buď ty bašty dobýt a obsadit je, nebo na ně nebrat ohled. Pokud by však zvolili druhou možnost, dostali by se při útoku na severní hřeben mezi ně a vystavili se tak křížové palbě z nich.

Francouzi by tedy viděli severní hřeben a tři bašty, ale stejně důležité by bylo, co by jim zůstalo skryté za severním hřebenem. Viděli by pouze vrcholky stromů lesa v krajině za ním, takže pokud by se rozhodli na severní hřeben zaútočit, neměli by tušení, co na ně na odvráceném svahu za jeho vrcholem čeká. Mohli by jen hádat. Přesunují obránci posily z jednoho křídla na druhé? Shromažďuje se tam protiútok? Je tam někde připravená kavalerie? Proto hřeben, třebaže nízký, s povlnými svahy, představoval pro útočníky záluďnou překážku a obráncům nabízel velké výhody. Takhle zřejmě Wellington uvažoval. Útočící nepřítel by na tohle vše samozřejmě nemusel dbát a mohl by podniknout čelní útok za každou cenu nebo se pokusit obejít západní konec hřebene, kde byl terén plošší. Přesto si vévoda tohle místo zapamatoval.

Ale proč? Vždyť věděl – vlastně to věděla celá Evropa –, že války skončily. Napoleon se musel uchýlit do exilu a diplomaté ve Vídni jednali o mírovém uspořádání. A přesto vévoda uvažoval, kde by bylo možné nejvíc ztížit postup invazní armádě, jež by táhla z Francie směrem k Bruselu. Nebyla to jediná cesta, po níž by invaze mohla probíhat, stejně jako obranné postavení, které jsem popsal, nebylo jediné, jež si vévoda na čtrnáctidenní inspekční cestě zapamatoval. Přesto mu zůstalo v mysli, že hřeben a jeho předsunuté bašty stojí napříč jedné z možných invazních cest, po nichž by francouzská armáda mohla postupovat.

Vévoda jel dál, minul La Haye Sainte, a když projel křížením cest na vrcholu hřebene, uviděl malou vesnici. Kdyby se zeptal na její jméno, řekli by mu, že je to Mont-Saint-Jean, což zní poněkud legračně, protože hora svatého Jana nebyla víc než mírný pahorek v širokých polích žita, pšenice a ječmene. Severně od vesnice se silnice nořila do rozlehlého lesa Soignes a o pár mil dál se nacházelo menší městečko, další ničím významné místo, i když se mohlo chlubit kostelem s pěknou kupolovitou věží a množstvím hospod pro žíznavé a unavené pocestné. V roce 1814 v něm žily necelé dva tisíce obyvatel, z nichž všichni stáli na straně Francie, protože tohle byla provincie Belgie, v níž se mluvilo francouzsky.

Není známo, jestli se tam vévoda v létě roku 1814 zastavil. Víme jen, že mu uvízla v paměti vesnička Mont-Saint-Jean. Ale zapamatoval si i blízké městečko s jeho pěkným kostelem a štedrými hostinci? Zapamatoval si tohle místo?

V každém případě tehdy ještě nevěděl, že přijde doba, kdy se mu zapíše do paměti navždy.

Protože to městečko se jmenovalo Waterloo.

„Vévoda z Wellingtonu“, obraz Franciska Goyi. Když byl vévoda roku 1814 tázán, zda lituje, že se dosud s francouzským císařem neutkal v bitvě, odpověděl: „Nelituji, naopak jsem tomu velmi rád.“ Pobrdal Napoleonem jako člověkem, ale obdivoval ho jako vojáka.

PRVNÍ KAPITOLA

Skvělá zpráva! Napi je už zase ve Francii! Hurá!

„MŮJ OSTROV JE PŘÍLIŠ MALÝ,“ prohlásil Napoleon, když se stal „vládcem Elby, ostrůvku ležícího mezi italskou pevninou a Korsikou. Býval císařem Francie a vládl čtyřiačtyřiceti milionům lidí, avšak nyní, v roce 1814, se stal pánem dvou set čtyřiačtyřiceti čtverečních kilometrů ostrova s jedenácti tisíci obyvateli. Přesto se snažil být dobrým vládcem Elby, a proto začal okamžitě vydávat řadu výnosů a nařízení, které měly zlepšit zemědělství a důlní průmysl ostrova. Jen málo věcí jeho pozornosti uniklo. „Informujte správce o mé nespokojenosti se špatným stavem ulic, v nichž vládne špína,“ napsal.

Jeho plány však sahaly mnohem dál než k zavedení čistoty v ulicích. Chtěl postavit novou nemocnici, nové školy a nové silnice. Jenže k tomu mu chyběly peníze. Obnovená monarchie ve Francii se uvolila vyplácet mu důchod dva miliony franků ročně, ale brzy začalo být zřejmé, že bývalý císař tyto peníze nikdy nedostane. Bez peněz se však žádná nemocnice, žádné školy ani silnice postavit nedají. Císař, frustrovaný tímto stavem, se stáhl do ústraní, propadl rozmrzelosti a trávil dny hraním karet se sluhy a lidmi ze svého nejbližšího okolí. A po celou dobu se musel dívat na britská a francouzská válečná plavidla, která střežila pobřeží ostrova, aby vlády těchto zemí měly jistotu, že Napoleon své liliputské království neopustí.

Císař se nudil. A nejen to, postrádal ženu a syna. Také Josefína mu

chyběla, a když na Elbu dorazila zpráva o její smrti, nebyl k utišení. Ubohá Josefína, se svými černými zuby, nedostatkem noblesních způsobů a křehkým tělem, přesto zbožňovaná všemi muži, kteří se s ní setkali, byla Napoleonovi nevěrná, ale ten jí vždy odpustil. Miloval ji, i když se s ní musel z dynastických důvodů rozvést. „Nebyl jediný den, kdy bych tě nemiloval,“ napsal jí po její smrti, jako kdyby stále žila. „Nebyla jediná noc, kdy bych tě neskýřil v objetí... nikdo nikdy žádnou ženu nemiloval tak jako já tebe.“

Nudil se a hromadil se v něm hněv. Stravoval se zlobou vůči Ludvíku XVIII., který mu nevyplácel dohodnutý důchod, i vůči svému bývalému ministru zahraničních věcí, jenž nyní působil jako vyjednávač ve službách francouzské monarchie na vídeňském kongresu. Talleyrand, vychytralý, inteligentní a licoměrný diplomat vyslanec ostatních evropských zemí varoval a říkal jim, že udržet Napoleona v bezpečné izolaci na malém ostrově blízko Francie se nepodaří. Chtěl císaře poslat na nějaké vzdálenější místo, jako jsou Azorské ostrovy, nebo ještě lépe na některý z ostrovů Západní Indie, kde řádí žlutá zimnice. Anebo třeba na nějakou skvrnku ve vzdáleném oceánu, jako je Svatá Helena.

Talleyrand měl pravdu, zatímco britský zmocněnec plukovník Campbell, vyslaný na Elbu, aby na císaře dohlížel, se mylil. Sir Neil Campbell věřil, že Napoleon svůj osud přijal, a také to napsal britskému ministru zahraničních věcí lordu Castlereaghoovi. „Začínám si myslet, že na svůj návrat zcela rezignoval.“

Jenže císař byl všechno, jen ne rezignovaný. Sledoval zprávy, které přicházely z Francie, a registroval nespokojenost, jež panovala se znovu nastolenou monarchií. V zemi se rozšířila nezaměstnanost, cena chleba stoupala a lidé, kteří císařovu abdikaci přijali s úlevou, se nyní ohlíželi zpátky a po starém režimu se jim stýskalo. A tak Napoleon začal spřádat plány. Bylo mu dovoleno držet si malé loďstvo, i když nic, co by mohlo ohrozit francouzské a britské lodě, které ho střezily. Uprostřed února roku 1815 Napoleon poručil největší ze svých brig pojmenované *Inconstant*, aby vplula do přístavu. „Udělejte důkladnou prohlídku dna,“ poručil. „Utěsňte všechny spáry a nechte ji natřít jako anglické brigy. Chci ji mít dvacátého čtvrtého a dvacátého pátého tohoto měsíce při-

pravenou v přístavu.“ Dále svým lidem poručil, aby najali další dvě velké lodě. Podle původní dohody si s sebou na Elbu mohl vzít tisíc vojáků, včetně čtyř set veteránů své staré císařské gardy a batalionu polských kopíníků. A s těmito silami se chtěl pokusit podniknout invazi do Francie.

Sir Neil Campbell neměl žádné podezření. Sir Neil byl slušný jednacítrícetiletý muž s úspěšnou vojenskou kariérou, která málem skončila v roce 1814, když byl po vstupu ruské armády do Francie ustanoven britským vojenským atašé u Rusů. Měl za sebou boje ve Španělsku, ale ve Fère-Champenoise si ho příliš horlivý kozák spletl s francouzským důstojníkem a těžce ho zranil.

Plukovník Campbell zranění přežil a později byl jmenován do funkce britského zmocněnce u Jeho Výsosti císaře Napoleona, vládce Elby. Lord Castlereagh zdůraznil, že sir Neil není císařovým vězňem, i když součástí jeho úlohy samozřejmě bylo nespustit císaře ze zřetele. Přesto se sir Neil nechal klidem na ostrově ukolébat a zatímco brigada *Inconstant* čekala zamaskovaná jako britské plavidlo, řekl v únoru roku 1815 císaři, že potřebuje odplout do Itálie a navštívit svého lékaře. To samozřejmě mohla být pravda, ale ve skutečnosti plul do Livorna, kde žila jeho milenkyně *signora* Bartoliová.

Císař popřál siru Neilovi dobrou plavbu a doufal, že se jeho strážce vrátí až koncem měsíce, protože princezna Borghese pořádala ples a sir Neil slíbil, že udělá vše, aby se ho mohl zúčastnit. Rozkošná Paulina Borghese, Napoleonova okouzující sestra, následovala svého bratra do exilu. Nouze ji přinutila prodat okázalý dům v Paříži a britská vláda, která ho koupila, v něm zřídila svou ambasádu, takže se na pět měsíců stal domovem vévody z Wellingtonu, jenž byl jmenován britským velvyslancem u dvora krále Ludvíka XVIII. Dům na rue de Faubourg Saint-Honoré je skvost a jako britská ambasáda slouží dodnes.

Sir Neil tedy odplul do Livorna a použil k tomu brigadu *Partridge* královského loďstva, která obvykle blokovala hlavní přístav ostrova Elba. Za této situace císaři nic nebránilo, aby své plány uskutečnil, a tak 26. února jeho malá flotila s tisícem a dvaceti šesti muži, čtyřiceti koňmi a dvěma děly vyplula ke břehům Francie. Cesta trvala dva dny a 28. února císař opět vkročil na francouzskou půdu. Vedl malé vojsko,

ale zato s velkou sebedůvěrou ve své schopnosti. „Vstoupím do Paříže bez jediného výstřelu,“ řekl svým vojákům.

Mír byl u konce, zasažen bleskem.

Během zimy na přelomu let 1814 a 1815 mnohé ženy v Paříži nosily šaty v barvě fialek. Nebyla to pouhá móda, ale především znamení toho, že na jaře se vrátí fialka. Tou fialkou byl Napoleon. Jeho milovaná Josefína měla fialky na svatebních šatech a Napoleon jí každý výroční den svatby posílal kytičku těchto květů. Všichni v Paříži věděli, co barva fialek znamená, a jestliže se zprvu Francouzům ulevilo, když musel císař z Francie odejít a dlouhá ničivá válka skončila, brzy se naučili nemilovat jeho nástupce. Obnovená monarchie, reprezentovaná nesmírně obézním Ludvíkem XVIII. se ukázala být vládou hrabivou a neoblíbenou.

Fialka se tedy vrátila. Většina lidí očekávala, že monarchistická armáda Napoleonovo směšně malé vojsko rychle porazí, ale královští vojáci místo toho hromadně přebíhali k císaři a během několika dnů už noviny uveřejňovaly vtipný popis jeho triumfální cesty:

„Tygr opustil své doupě. Netvor byl tři dny na cestě. Zlověstný intrikán přistál ve Fréjus. Korsický lidožrout dorazil do Antibes. Bonaparte je v Grenoblu. Nenáviděný tyran vstoupil do Lyonu. Uchvatitel byl spatřen osmdesát kilometrů od Paříže. Zítřka se Napoleon objeví před pařížskými branami! Dnes bude císař pokračovat k Tuileriím.“ A nakonec: „Jeho císařské Veličenstvo zítřka promluví ke svým věrným občanům.“

Jeho císařskému Veličenstvu Napoleonu Bonapartovi bylo čtyřicet pět let, když vstoupil do královského paláce v Tuileriích, kde už vzrušený dav jeho příchod očekával. Lidé se tam shromažďovali hodiny předtím. Král, tlustý Ludvík XVIII., už z Paříže uprchl a ujížděl ke Gentu v Nizozemském království. Koberec jeho opuštěného trůnního sálu byl ozdoben chomáči s vyšitými korunami, a když kdosi z čekajícího davu do jedné koruny pohrdlivě kopl, nechtěně odkryl, že královská ozdoba skrývá vyšitou včelu. A protože to byl další z Napoleono-

vých symbolů, vzrušený dav padl na kolena a začal koruny odtrhávat a vracet tak koberci jeho starou císařskou nádheru.

Když Napoleon přijížděl do paláce, byl už večer. Čekající dav slyšel blížící se jásot, pak na nádvoří zazněl klapot koňských podkov a konečně se objevil císař, kterého nesli na ramenou po schodech do audienčního sálu. Jeden svědek o tom řekl: „Oči měl zavřené, ruce natažené dopředu, jako by byl slepý, a jeho štěstí prozrazoval pouze úsměv.“

Jaká to byla cesta! Nejen ta z Elby, ale celá cesta počínající Napoleоновým narozením v roce 1769 (v témtže roce se narodil i vévoda z Wellingtonu). Chlapec byl pokřtěn jako Nabulion Buonaparte, což prozrazuje korsický původ. Rodina, jež se prohlašovala za pokračovatele korsického šlechtického rodu, zchudla a mladý Nabulion koketoval s Korsičany, kteří osnovali povstání za nezávislost Korsiky na Francii, a dokonce uvažoval, že vstoupí do britského královského loďstva, největšího nepřítele Francie. Místo toho však emigroval do Francie, pofrancouzštil si jméno a vstoupil do francouzské armády. V roce 1792 byl poručíkem, ale už o rok později ve čtyřiaadvaceti letech brigádním generálem.

Existuje slavný obraz, jak mladý Napoleon při tažení do Itálie, které ho vyneslo ke slávě, projíždí průsmykem svatého Bernarda. Malíř Louis David ho ukazuje na koni a všechno na jeho malbě je v pohybu: vzpínající se kůň s vyceněnými zuby, vytřeštěnýma očima a hřívou strhávající vichřicí, jež na pozadí oblohy s bouřkovými mraky rozevlála generálův bohatý šarlatový plášť. Přesto je ústředním bodem celého vzrušeného obrazu Napoleonova stoicky klidná tvář. Neusmívá se, její výraz je odhodlaný, ale především klidný. Přesně to Napoleon od malíře žádal a David vytvořil obraz muže hrdiny, jenž zvládá bouři a chaos jako bůh.

Muž, kterého nadšený dav vynesl po schodišti Tuilerijského paláce, se však od zjevu mladého hrdiny s vizáží dnešní rockové hvězdy hodně lišil. V roce 1814 byl už hezký štíhlý mladý muž minulostí a nahradila ho malá postava s velkým břichem, krátkými vlasy, bledou pletí a nápadně krátkýma nohama a rukama. Ano, byl malý, měřil pouhých sto sedmdesát centimetrů, ale přesto stále dokázal fascinovat. Byl to muž, který se pozvedl k tomu, aby vládl celé Evropě; muž, jenž vybojoval a pak ztratil říši, překreslil mapy, přepracoval ústavu a přepsal

zákony Francie. Byl svrchovaně inteligentní, bystrý, ale jen vzácně pomstychtivý. Svět neměl poznat někoho jemu podobného až do dvacátého století, ale na rozdíl od Maa, Hitlera nebo Stalina nebyl Napoleon vražedný tyran, i když podobně jako oni změnil historii.

Byl skvělý organizátor, ale to nebyla vlastnost, kterou se chtěl zapsat do dějin. Především byl válečník a vojevůdce. Jeho idolem se stal Alexandr Veliký. Uprostřed devatenáctého století v době americké občanské války Robert E. Lee, velký generál Konfederace sledoval, jak jeho vojáci provádějí skvělý manévr, jenž vedl k vítězství v bitvě, a tehdy vyslovil svůj památný výrok: „Dobře, že válka je tak hrozná, neboť jinak bychom si ji mohli příliš oblíbit.“ A Napoleon si válku nejen oblíbil, ale miloval ji. Možná to byla jeho prvořadá láska, protože mu poskytovala vzrušení z vrcholného rizika i opojnou radost z vítězství. Měl pronikavou mysl velkého стратега, ale přesto od svých vojáků žádal enormní oběti i ve chvílích, kdy byl boj rozhodnut. Když po bitvě u Slavkova jeden z jeho generálů naříkal nad množstvím mrtvých Francouzů, kteří zůstali ležet na promrzlém bojišti, Napoleon odpověděl, že „pařížské ženy je během jedné noci dokážou nahradit“. A když mu rakouský ministr zahraničních věcí Metternich v roce 1813 nabídl čestné podmínky míru a připomněl mu, kolik lidských životů by stálo odmítnutí, císař pohrdlivě odpověděl, že pro to, aby dosáhl svých ambicí, je ochoten obětovat třeba milion mužů. Napoleona nezajímaly životy jeho vojáků, a ti ho přesto zbožňovali, protože to s obyčejnými lidmi uměl. Věděl, jak s nimi hovořit, jak s nimi žertovat a jak je nadchnout. Ano, vojáci Napoleona milovali, ale generálové se ho báli. Maršál Augereau, vulgární despota, jednou řekl: „Ten malý generálský parchant mě skutečně děsí!“ A generál Vandamme, tvrdý muž, prohlásil, že když se ocitne v Napoleonově blízkosti, „třese se jako malé děčko“. Přesto je císař všechny vedl ke slávě. *La Gloire*, to byla jeho droga! V honbě za ní porušoval jednu mírovou dohodu za druhou a jeho armády táhly pod svými orlicemi od Madridu k Moskvě a od Baltu k Rudému moři. Ohromil Evropu skvělými vítězstvími jako u Slavkova nebo u Friedlandu, ale také dovedl svou *Grande Armée* ke katastrofě na ruských mrazivých pláních. Dokonce i jeho porážky měly obří rozměry. Musel vytáhnout

znovu a věděl to. Vyslal ostatním evropským mocnostem diplomatické vzkazy, v nichž prohlašoval, že se vrátil do Francie z vůle lidu a žádnou další agresi vést nemíní. Sliboval, že pokud přijmou jeho návrat, bude s nimi žít v míru. Musel však vědět, že takové nabídky budou odmítnuty.

Takže orlice potáhnou znovu.

Život vévody z Wellingtonu byl v nebezpečí. Tím, že ho britská vláda jmenovala velvyslancem ve Francii, se zřejmě nezachovala vůči poražené zemi nejcitlivěji a Paříž byla plná zvěstí o hrozícím pokusu o atentát na vévodu. Proto vláda v Londýně chtěla, aby Paříž opustil, ale on odmítl, protože by to vypadalo jako zbabělost. A pak se našlo dokonalé řešení. Ministr zahraničí a hlavní britský vyjednávač na vídeňském kongresu lord Castlereagh byl naléhavě odvolán do Londýna a vévoda ho na jednání ve Vídni zastoupil. Nikdo si tenhle krok nemohl vykládat jako útěk z nebezpečí, neboť to bylo zjevné povýšení, a tak se vévoda připojil k diplomatům, kteří se pracně pokoušeli překreslit mapu Evropy.

A zatímco mluvili a mluvili, tygr opustil své doupě, jak psaly noviny.

Nejvlivnějším diplomatem ve Vídni byl zřejmě chladný, ale chytrý ministr zahraničních věcí Rakouska kníže Metternich. A 6. března 1815 se Metternich dostal na lůžko velmi pozdě, protože schůzka nejdůležitějších zmocněnců se protáhla až do třetí hodiny ranní. Kníže byl unavený, a tak poručil svému komorníkovi, aby ho nebudil. Přesto ho komorník vzbudil v šest ráno, neboť právě dorazil kurýr se zprávou označenou „NALÉHAVE“. Na obálce stálo, že ji odeslal císařsko-královský konzulát v Janově. Kníže si zřejmě řekl, že z tak nevýznamného konzulátu nemůže přijít nic životně důležitého, odložil obálku na noční stolek a snažil se znovu usnout. Nakonec kolem půl osmé zprávu přece jen otevřel a přečetl si ji. Byla stručná:

„Do janovského přístavu právě připlul anglický zmocněnec Campbell a hned se zajímal, jestli někdo neviděl v Janově Napoleona, protože bývalý francouzský císař z ostrova Elba zmizel. Poté, co zmocněnec dostal negativní odpověď, anglická fregata okamžitě odplula.“

Může se zdát podivné, že sir Neil Campbell hledal Napoleona v Itálii, a ne ve Francii, ale tehdy měli všichni za to, že pokud by se bývalý císař odvážil přistát ve Francii, byl by rojalistickými silami rychle zajat. „Nikdo neměl zprávy z Francie,“ vzpomínal Wellington. „Všichni jsme byli přesvědčeni, že by ho lidé zabili, kdyby se tam objevil. Také si dobře vzpomínám na to, co řekl Talleyrand: *„Pour la France? Non!“*“ Možnost, že by Napoleon po opuštění Elby přistál v Itálii, se zdála mnohem pravděpodobnější, zvláště když byl jeho švagr Joachim Murat králem Neapole. Murat, který za svůj trůn vděčil Napoleonově štědrosti, sice uzavřel s Rakušany mír, ale také si uvědomoval, že vídeňský kongres ho téměř jistě o jeho malé království připraví. Jakmile se tedy Murat o Napoleonově útěku dozvěděl, pokusil se využít situace, své nové spojence zradil a v neapolské válce na Rakušany zaútočil. Jeho dobrodružství však skončilo fiaskem a nakonec ho dovedlo před popravčí četu.

Napoleon samozřejmě zamířil do Francie, ale diplomaté ve Vídni neměli celé dny tušení, kde vlastně je. Věděli jen, že na Elbě už není. A kongres, na němž se do té doby vedly neplodné řeči, mrhalo se časem, tančilo a debatovalo, najednou ovládl duch rozhodnosti. „Ani ne během hodiny jsme se shodli, že není vyhnutí a je třeba jít do války,“ vzpomínal Metternich. Tahle rychlost byla umožněna tím, že v tu dobu byli ve Vídni přítomni téměř všichni, na nichž záleželo a kteří mohli rozhodnutí učinit. Pruský král, rakouský císař, ruský car, ti všichni tam byli a to, že se Napoleon znovu objevil na scéně, je vyburcovalo k činu. Nevyhlásili válku Francii, neboť pro mocnosti zastoupené ve Vídni byla Francie stále monarchií s králem Ludvíkem XVIII. Vyhlásili válku jedinému muži, Napoleonovi.

Čtyři země, Rusko, Prusko, Rakousko a Velká Británie, se zavázaly, že každá postaví armádu o sto padesáti tisících mužích a že tyto armády potáhnou k francouzské hranici, aby se tam spojily. Velká Británie však nebyla schopná tak velké množství vojska shromáždit, a proto souhlasila, že místo toho zaplatí třem ostatním mocnostem finanční náhradu. To už Evropou křižovali kurýři a jeden z nich přivezl dopis vévodovi z Wellingtonu od lorda Castlereagha. „Nechť Vaše Milost uváží, zda

je z hlediska potřeb veřejné služby užitečnější Vaše osobní přítomnost ve Vídni nebo to, že se postavíte do čela armády ve Flandrech.“

Ruský car Alexandr I. ani na okamžik nepochyboval, co si Wellington zvolí. „Znovu je na vás, abyste zachránil svět,“ řekl vévodovi.

To Wellingtonovi jistě zalichotilo, ale také v něm zřejmě muselo vzniknout podezření, co ve skutečnosti stojí za míněním vyjádřeným tak vzletnými slovy. Přesto mu nedělalo žádný problém rozhodnout se, kde by byl z hlediska potřeb veřejné služby užitečnější. „Odjedu do Nizozemí, abych převzal velení armády,“ odpověděl do Londýna. Koncem března opustil Vídeň a 6. dubna byl v Bruselu.

Dějiny zřídka připraví tak pozoruhodnou konfrontaci. Dva největší vojevůdci té doby, kteří proti sobě dosud nebojovali, teď shromažďovali armády pouhých dvě stě padesát kilometrů od sebe. Přemožitel světa byl v Paříži, zatímco přemožitel přemožitele světa v Bruselu.

Věděl francouzský císař, že Wellington je označován za jeho přemožitele? Diplomaté jsou málokdy v těchto věcech diskrétní a je víc než pravděpodobné, že mu o tom někdo řekl. Pokud ano, muselo ho to rozzuřit. Měl tedy co dokazovat.

A tak se armády shromažďovaly.

Ve Francii nastal po Napoleonově návratu zmatek. Kdo v zemi vládne? Po několik dní si nikdo nemohl být jistý, co se děje. Cítil to tak i podplukovník Girod de l'Ain, typický představitel mnoha důstojníků, kteří dřív bojovali pod Napoleonem. S návratem monarchie byl nucen odejít do výslužby s polovičním platem, a třebaže čerstvě ženatý, chtěl se nyní, jakmile to půjde, připojit k císaři. Žil ve francouzských Alpách, ale rozhodl se vrátit do Paříže:

„V celé zemi panoval zmatek. Cestoval jsem v uniformě, ale pro všechny případy jsem si s sebou vzal dvě kokardy, jednu bílou a druhou v barvách trikolory, a podle toho, jakou vlajku jsem viděl na zvonici města, kterým jsme projížděli, takovou kokardu jsem si připnul na klobouk.“

Když podplukovník de l'Ain dorazil do Paříže, zjistil, že velitel jeho bývalého regimentu se už přihlásil k Napoleonovi – ostatně stejně jako celá královská armáda navzdory tomu, že přísahala věrnost Ludvíku XVIII. Někteří důstojníci možná měli snahu přísahu věrnosti dodržet, ale vojáci se rozhodli jít proti ní. Hrabě Alfred Armand de Saint-Chamans velel sedmému regimentu jízdních myslivců, a jakmile se doslechl o Napoleonově návratu, poručil, aby se regiment připravil k boji, „neboť jsem byl přesvědčen, že půjdeme proti excísaři“. Jeho batalion byl však zcela jiného mínění:

„Kdosi mi řekl, že několik důstojníků se sešlo v kavárně a rozhodlo se připojit své vojáky k lehké pěchotě gardy na podporu císaře. Další si opatrovali vlajky v barvách trikolory, které měli v úmyslu dát mužům a tak vyprovokovat vzpouru... Začínal mi být jasný pravý stav věcí a cítil jsem vratkost své pozice. Co bych měl udělat? Všechno mé úsilí poskytnout králi dobrý regiment k podpoře trůnu bylo v této osudové hodině zmařeno.“

Věrnost francouzské armády Ludvíku XVIII. se během několika hodin zhroutila a Napoleon tak získal dvě stě tisíc vojáků. Navíc se k němu připojovaly tisíce veteránů, jako byl podplukovník de l'Ain. Císař však věděl, že pokud se chce ubránit útoku, který nepochybně přijde, potřebuje ještě větší armádu. Jedním z mála kroků Ludvíka XVIII., jež veřejnost přijala s povděkem, bylo zrušení nucených odvodů a Napoleon váhal, jestli je má znovu zavést. Věděl, jak lidé odvody nenávidí, ale neměl na vybranou, neboť tím by získal dalších sto tisíc mužů, třebaže všechny by bylo třeba vycvičit, vystrojit a vyzbrojit, než by je mohl poslat do boje. Proto vydal dekret, aby mu sto padesát tisíc vojáků poskytla miliční Národní garda. A stále to nestačilo. Císař věděl, že spojenci budou schopni postavit proti němu víc než půl milionu vojáků.

V oněch prvních týdnech žila Francie horečnými přípravami. Odváděly se koně, šily se uniformy a opravovaly zbraně. Byla to přesvědčivá ukázka Napoleonova administrativního génia, protože už na začátku

léta měl jednu armádu připravenou k pochodu a další umístění na hranicích, aby bránily zem. Stále měl však příliš málo vojáků, aby odolali náporu nepřátel, který očekával. A další potřeboval k tomu, aby mohl potlačit nepokoje vyprovokované rojalisty ve Vendée, v regionu na západě Francie, jenž byl vždycky katolický a monarchistický. Avšak z kraje léta už měl k dispozici celkem tři sta šedesát tisíc vycvičených mužů, z nichž ty nejlepší zamýšlel shromáždit v severní Francii a spolu se sto dvaceti pěti tisíci zkušených vojáků, kteří už tam byli, z nich utvořit *l'Armée du Nord*, tedy severní armádu.

To léto mohl Napoleon zůstat v defenzivě, umístit většinu svých vojáků za masivní zdi pevností a doufat, že si na nich spojenecké armády vylámou zuby a zničí se tak samy. Tenhle scénář mu však nevyhovoval, protože nebyl působivý. Válka by se odbývala na francouzské půdě a Napoleon nikdy nebyl zvyklý trpně čekat, jak se situace vyvine. Jeho válečnická genialita spočívala ve schopnosti manévrovat. V roce 1814, kdy se ze severu a z východu k Paříži blížili Prusové, Rakušané a Rusové, bylo všechno proti němu, ale on své nepřátele ohromil rychlostí přesunů a nenadálostí útoků. Podle znalců tehdejšího vedení války to bylo z jeho strany to nejlepší, co kdy předvedl, a nic na tom nemění, že nakonec musel kapitulovat. Právě proto si dal vévoda z Wellingtonu práci a jeho manévry studoval. Sám Napoleon o tom říkal:

„Umění vést boj nevyžaduje složité manévry; nejlepší je to nejjednodušší a základem je zdravý rozum. S tím souvisí otázka, proč generálové dělají hrubé chyby. Dopouštějí se jich proto, že se snaží být chytří. Nejtěžší na celé věci je odhadnout plán nepřítele, nebo jinými slovy vytěžít ze všech zpráv a hlášení pravdu. Pak už stačí řídit se zdravým selským rozumem. Je to jako boxerský zápas – čím víc úderů zasadíte, tím lépe.“

Císař začínal být pokrytecký. Válka a vedení boje nejsou nikdy tak jednoduché, ale v podstatě byla Napoleonova strategie opravdu jednoduchá. Vždy se snažil nepřítele rozdělit, pak jednu část přimáčknout k zemi a na druhou tvrdě zaútočit. A jako v boxu, čím tvrdší úder, tím rychleji se dosáhne cíle. Jakmile byl jeden nepřítel zničen, obracel se na

druhého. Nejlepší obranou pro Napoleona v roce 1815 byl útok a jasný nepřítel, proti němuž bylo třeba útok vést, byl ten nejbližší.

Napoleon věděl, že bude trvat dlouho, než mohutná ruská armáda přejde přes celou Evropu a dostane se k francouzské hranici, a Rakušané nebyli v květnu stále ještě připraveni. Ale severně od Francie, v její někdejší provincii Belgii, která se nyní stala součástí Nizozemského království, se shromažďovaly dvě armády: britská a pruská. Napoleon uvažoval, že pokud se mu podaří porazit tyhle dvě armády, ztratí zbývající spojenci odvalu. Navíc když porazí Wellingtona a zažene Brity zpátky za průliv, mohl by tím dosáhnout i změny vlády v Londýně, takže by se k moci mohli dostat whigové, naklonění tolerovat ho jako vládce Francie. A pak se nepřátelská aliance rozpadne. Byla to samozřejmě riskantní hra, jenže co je válka jiného než riskantní hra. Napoleon mohl čekat do doby, než se mu podaří získat a vycvičit víc mužů a francouzská armáda se početně téměř vyrovná spojeneckým silám, ale ty dvě armády na severu byly příliš lákavé. Kdyby se mu podařilo udržet je oddělené, mohl by je každou zvlášť porazit. A kdyby je porazil, mohla by se celá nepřátelská koalice zhroutit. Už se to stalo dřív, tak proč by se to nemohlo stát znovu?

Armáda, s níž se chystal vytáhnout na sever, byla dobrá, složená ze zkušených vojáků, i když měla jistou slabost ve vysokých velitelských funkcích. Císař vždy spoléhal na své maršály, ale z dvaceti maršálů, kteří stále žili, zůstávali čtyři věrní králi Ludvíku XVIII., další čtyři přeběhli ke spojencům a dva se stáhli do ústraní. Jedním z těch dvou byl maršál Berthier, někdejší náčelník Napoleonova štábu, muž s přirozeným organizačním talentem. Berthier doprovodil krále do Gentu a pak se uchýlil na svá bavorská panství, kde 1. června za nejasných okolností vypadl z okna ve třetím poschodí bamberského zámku. Vyskytla se podezření na vraždu, ale nejpravděpodobnějším vysvětlením se jeví, že když pozoroval ruskou kavalerii, jež projížděla přes náměstí pod ním, vyklonil se z okna příliš daleko a spadl. Napoleon ho nahradil Nicolasem Jeanem de Dieu Soultem, mimořádně zkušeným vojákem, který se vypracoval z mužstva. Napoleon o něm kdysi řekl, že „tak jako on není v Evropě schopný manévrovat nikdo“, i když ve Španělsku musel Soult od Wellingtona

strpět jednu porážku za druhou. Byl to nesnášenlivý, popudlivý a arogantní muž a teprve se mělo ukázat, zda má Berthierovo organizační nadání.

Dva z nejlepších císařových maršálů, Davout a Suchet, *l'Armée du Nord* nedoprovázeli. Davouta, tvrdého a nelítostného válečníka Napoleon jmenoval ministrem války, takže Davout zůstal v Paříži a Suchet zase převzal velení Alpské armády, což byl dosti nadnesený název pro malý, špatně vyzbrojený vojenský kontingent. Když se Napoleona ptali, kdo je jeho nejlepším generálem, jmenoval André Massénu a Louise-Gabriela Sucheta. Jenže první z nich byl nemocný a Suchet zůstal stranou, když bránil francouzskou východní hranici proti útoku Rakušanů.

Pro nadcházející tažení tedy Napoleon jmenoval nového maršála, Emmanuela markýze de Grouchy. Davout ho od toho zrazoval, ale Napoleon trval na svém. Grouchy byl aristokrat z *ancien régime*, který měl štěstí, že přežil vraždění Francouzské revoluce. Vysloužil si jistou pověst jako kavalerista a teď mu bylo svěřeno velení jedné třetiny *l'Armée du Nord*.

A pak tu byl maršál, k němuž se pojila charakteristika „nejstatečnější ze statečných“, náladový, ale v boji strašlivý Michel Ney, syn chudého bednáře, který se, podobně jako Soult, vypracoval na vrchol armádní hierarchie z mužstva. V roce 1815 mu bylo čtyřicet šest let, tedy zhruba stejně tolik jako Napoleonovi a Wellingtonovi, a pověst si získal na několika nejkrvavějších bojištích dlouhé války. Nikdo nepochyboval o jeho odvaze. Byl každým coulem voják, a když Napoleon opustil Elbu a přistál u francouzských břehů, učinil Ney Ludvíku XVIII. slavný slib, že přiveze bývalého císaře do Paříže v železné kleci. Místo toho však se všemi svými vojáky k císaři přeběhl. Byl proslulý svou neobyčejnou odvahou a inspirujícím vůdcovstvím, ale nikdy nikdo o Neyovi neřekl, že je rozvážný. A co bylo neblahé, Ney nenáviděl Soulta. Přesto měli tito dva ono osudné léto spolupracovat.

Maršálové byli důležití, ale neméně důležitý byl náčelník štábu s úkolem překládat císařovy představy do řeči strohých vojenských rozkazů. Berthier byl skvělý organizátor, který předvídal problémy a pohotově je řešil, a teprve čas měl ukázat, zda stejnými schopnostmi disponuje i maršál Soult a dokáže zorganizovat sto tisíc mužů, zajistit jim proviant

a všechno potřebné a vést je do boje podle císařových přání. Ostatní maršálové měli důležitou odpovědnost nezávislého velení. Jestliže bylo císařovou taktikou přitlačit jednu nepřátelskou armádu a držet ji na místě, zatímco porazí druhou, pak realizace této taktiky spočívala na maršálech. Na začátku tažení bylo úlohou maršála Neye zaměstnávat Wellingtona, zatímco Napoleon bojoval s Prusy. O dva dny později zase dostal za úkol zaměstnávat Prusy maršál Grouchy, kdežto Napoleon bojoval s Wellingtonovou armádou. Tyto úkoly nebylo možné vykonávat pouze striktním plněním rozkazů, ale maršálové je museli doplňovat vlastní iniciativou vycházející z momentální situace. Od maršála se očekávalo, že se dokáže odhodlat k obtížným rozhodnutím. Tuto zodpovědnost svěřil Napoleon Grouchymu, který byl ve své vysoké pozici nový, a tudíž svázaný nervozitou, aby neudělal chybu, a Neyovi, jehož jediným způsobem vedení boje bylo bít se jako sám ďábel.

L'Armée du Nord se měla střetnout v Belgii se dvěma armádami, z nichž větší byla armáda pruská. Té velel dvaasedmdesátiletý kníže Gebhard Leberecht von Blücher, který nejdřív sloužil ve švédské armádě, v níž bojoval proti Prusům, a když se později dostal do pruského zajetí, přešel na jejich stranu do armády Fridricha Velikého. Blücher byl kavalerista s obrovskými zkušenostmi, přezdíváný *Marschal Vorwärts*, maršál Kupředu, podle zvolání, s nímž vedl své muže do boje. Byl mezi svými vojáky velmi oblíbený a kromě vojevůdcovských schopností proslul sklonem k záchvatům duševní nemoci, při nichž si myslel, že je těhotný slonem zplozeným francouzským pěšákem. V létě roku 1815 však nebylo po jeho šílenství ani stopy a Blücher táhl s fanatickým odhodláním porazit Napoleona. Byl přímý a statečný, a i když se o něm nedalo říct, že patří k nejchytřejším generálům, uměl si vybírat chytré a schopné štábní důstojníky. A v roce 1815 byl náčelníkem štábu pruské armády August von Gneisenau, velice schopný muž s dlouholetými zkušenostmi, z nichž mnohé získal během bojů po boku Britů za Americké revoluce. To v negativním smyslu ovlivnilo jeho názor na britskou armádu. Gneisenau byl velmi podezřavý vůči britským schopnostem i záměrům. Když Blücher pověřil funkcí styčného důstojníka u Wellingtona barona von Müfflinga, Gneisenau si ho zavolal a varoval ho.

„Mějte se před vévodou z Wellingtonu velmi na pozoru, neboť tenhle urozený generál si během svého působení v Indii při jednáních se zrádnými naboby navykl na licoměrnost, v níž se nakonec stal takovým mistrem, že překonává i naboby samé.“

Nevím, jak Gneisenau ke svému podivnému názoru dospěl, ale vzhledem k jeho zodpovědnosti a tomu, jak vysoce si Blücher vážil jeho rad, to pro budoucí vztahy mezi Brity a Prusy mohlo stěžít věstit něco dobrého. Ostatně mezi oběma spojenci už panovala nedůvěra vyvolaná pruskými ambicemi anektovat Sasko, což se negativně projevovalo i na vídeňském kongresu. Britové, Francouzi a Rakušané se proti této expanzi pruské moci stavěli tak, že se dohodli jít raději do války, než ji dovolit. Rusko mělo podobné ambice ohledně celého Polska a jednu dobu to vypadalo, že v Evropě vypukne nová válka, v níž budou Prusko a Rusko bojovat proti zbytku Evropy. Tohle nebezpečí se nakonec podařilo odvrátit, ale zlá krev zůstala.

A teď byla pruská armáda v provincii Belgie. Byla to nezkušená armáda. Prusové zažili porážku, okupaci, nové uspořádání a po Napoleonově abdikaci také demobilizaci. V Blücherově armádě samozřejmě byli dobří, zkušení vojáci, ale nebylo jich dost, a tak jejich počty měli doplnit dobrovolníci a příslušníci *landwehru*, tedy zeměbrany. Na výzvy k nástupu do armády reagovali v roce 1815 pruští muži s nadšením. Franzi Lieberovi bylo pouhých sedmáct let, když výzvy uposlechl a odebral se se svým bratrem do Berlína. Takhle na to vzpomínal:

„Uprostřed náměstí stál stůl, u něhož několik důstojníků zapisovalo ty, kteří se hlásili. Bylo jich tolik, že jsme museli čekat od deseti hodin až do jedné, než jsme se dostali na řadu a zapsali si naše jména.“

Začátkem května se Lieber hlásil u svého regimentu, pak absolvoval měsíc výcviku a potom už pochodoval s ostatními do Nizozemska, aby se připojil k Blücherovu vojsku. Zaujalo ho, že funkci seržanta v jeho regimentu zastává žena, která se navíc vyznamenala v boji tak, že se mohla chlubit třemi medailemi za statečnost. Z kraje léta roku 1815

tedy Blücher vedl přinejmenším jednu ženu a sto dvacet jeden tisíc mužů, což byla na papíře impozantní armáda, ale jak napsal historik Peter Hofschröer, velký sympatizant s Prusy, „podstatná část Blücherových sil sestávala z odvedenců, schopných dvou základních manévřů: jít v neuspořádaném tvaru vpřed, anebo v naprostém zmatku vzad“. Jak se ale později ukázalo, byli tihle nezkušení odvedenci také schopni bojovat. Bylo však třeba počkat, aby se rovněž ukázalo, zda je Gneisenau schopen překonat svou anglofobii a dokáže spolupracovat s armádou, jež se shromažďovala západně od Prusů.

Byla to britsko-holandská armáda, jejíž velení převzal vévoda z Wellingtonu a slavně ji charakterizoval jako „neslavnou“. Nebyla na plných stavech, navíc mnohé holandské regimenty pocházely z frankofonní provincie Belgie a vévoda jim příliš nevěřil, protože v nich bylo příliš mnoho veteránů z napoleonských armád. Francouzsky hovořícím Belgičanům se nezamlouvalo, že se jejich země stala součástí Nizozemského království, a Napoleon o jejich nespokojenosti věděl. Z Francie se pašovaly letáky a pak se mezi belgickými vojáky vévodovy armády šířily. „Statečným mužům, kteří bojovali pod francouzskými orlicemi, jež je tak často vedly k vítězství. Naše volání je stále stejné: sláva a svoboda!“ Vévoda pochyboval, že se může na tyto regimenty spolehnout, a proto je od sebe odděloval a zařazoval do brigád, jejichž loajalitou si byl jistý.

Jeho loajální bataliony tvořili buď britští vojáci, nebo vojáci královské německé legie (KGL), jednotky, která pod vévodou skvěle bojovala v dlouhé válce na Pyrenejském poloostrově. Legie vznikla v Hannoveru, ve městě, z něhož pochází britská královská hannoverská dynastie, a v roce 1815 poslal Hannover do Wellingtonovy armády dalších šestnáct tisíc mužů. Byli to nezkušení vojáci, a tak je vévoda, podobně jako Holanďany, přiděloval do brigád buď k Britům, nebo k batalionům KGL. Samozřejmě se to příliš nelíbilo. „Byla to tvrdá rána naší morálce,“ stěžoval si kapitán Carl Jacobi z 1. hannoverské brigády.

„Angličtí generálové neměli nejmenší ponětí o tradicích Hannoveranů... Všechno, co nepocházelo od nich, bylo v jejich očích nedokonalé a cokoli, co neodpovídalo jejich zájmům a institucím, kritizovali. Mezi

spojeneckými vojáky neexistovalo kamarádství, dokonce ani mezi důstojníky. Sbližování bránila oboustranná neznalost jazyka těch druhých stejně jako velké rozdíly v platech a z toho vyplývající odlišnost stylu života v armádě. Ani naši krajané z královské německé legie se s námi nepřátelili; patnáctiletý podporučík s červenou šerpou shlížel na starého hannoverského důstojníka svrchu.“

Když počátkem léta válka začala, měl Wellington k dispozici šestnáct tisíc Hannoveranů a bezmála šest tisíc mužů královské německé legie. Holandská část „neslavné“ armády sestávala téměř ze čtyřiceti tisíc mužů, ze kterých polovina sloužila v regimentech, v nichž se hovořilo francouzsky, a jejich spolehlivost byla pochybná. Zbytek armády, přibližně třicet tisíc mužů, tvořili Britové a vévoda si samozřejmě přál mít jich víc.

Jenže Británie v té době vedla také válku se Spojenými státy a mnohé z nejlepších regimentů, veteránů Wellingtonových vítězství, byly za Atlantikem. Už se však vracely a některé šly hned po vylození do Nizozemska. Vévoda by si byl samozřejmě mnohem jistější, kdyby měl k dispozici celou svou armádu z války na Pyrenejském poloostrově, jednu z nejlepších, jaké kdy v britských barvách bojovaly. Pár týdnů před Waterloo se procházel v parku s poslancem britského parlamentu Thomasem Creeveyem a ten se vévody znepokojeně zeptal, jaký průběh blížící se války očekává. Vévoda ukázal na britského pěšáka v červeném kabátě, který si prohlížel sochy v parku. „Všechno závisí tamhle na těch. Dejte mi jich víc, a já už si budu vědět rady.“

Nakonec jich měl, že to jakž takž stačilo. U Waterloo bylo připraveno bojovat něco přes dvacet tisíc britských pěšáků, a právě oni měli nést hlavní tíhu náporu císařových útoků. Francouzští generálové před nimi Napoleona varovali a líčili mu, jak dokážou být pevní. Generál Reille dokonce Napoleona popudil, když prohlásil, že britská pěchota je nepřemožitelná, a Soult císaři řekl, že „v přímém boji je anglická pěchota ďábelská“. A také taková byla. Císař proti ní nikdy nebojoval a varováním svých generálů se odmítal zabývat. Wellington však znal cenu svých červenokabátníků a stejně tak si cenil vojáků královské německé legie. Když čtyři roky po bitvě procházel bojištěm u Waterloo,

poznámenal: „Měl jsem jen pětatřicet tisíc vojáků, na které jsem se mohl plně spolehnout. Zbývající byli neustále připraveni utéct.“

Vévoda měl dvaadvacet britských batalionů, z nichž patnáct pod ním bojovalo ve Španělsku a v Portugalsku. Nebylo jich moc, ale muselo mu to stačit. Ale podobně jako pruské regimenty i zkušené bataliony byly doplněny novými rekruty. Největším a jedním z nejlepších regimentů u Waterloo byl dvaapadesátý oxfordshirské lehké pěchoty, který bojoval víceméně bez přestávky od roku 1806 až do Napoleonovy první abdikace. U Waterloo měl tisíc sedmdesát devět mužů, ale pět set padesát osm z nich se k němu připojilo až po jeho poslední bitvě. Totéž platilo pro gardové divize. Podporučík Robert Batty z 1. pěšího gardového regimentu řekl, že divize byla plná „mladých vojáků a dobrovolníků z domobrany, kteří se nikdy neocitli vystaveni nepřátelské palbě“. Přesto byly „staré pušky“ plny sebedůvěry. Poručíka jednapadesátého yorkshirského batalionu Fredericka Mainwaringa, který bojoval u La Coruni, u Fuentes d’Oñoro, u Salamanky, Vitorie a v dalších bitvách na Pyrenejském poloostrově a v jižní Francii, zastihla zpráva o Napoleonově návratu v Portsmouthu. Takhle na to vzpomíná:

„Právě jsem seděl se dvěma nebo třemi kamarády v jídelně u snídane, když se objevil vrchní trubáč s dopisy a jako obvykle položil na stůl noviny. Kdosi je vzal, ledabyly přeletěl očima titulky a pak se najednou rozzářil a novinami zamával, jako by mu přeskočilo. „Přátelé, skvělá zpráva!“ zvolal. „Napi je už zase ve Francii! Hurá!“ Okamžitě jsme všichni byli na nohou. Zpráva, že Napi je už zase ve Francii se kasárnami rozletěla jako stepní požár... chlapi vylézali z postelí a jásalí... všechny nás zachvátila obrovská radost.“

Stejně dojmy jako poručík Mainwaring měl i kapitán Cavalie Mercer, velitel královského jízdního dělostřelectva v Colchesteru. „Rozkaz k pochodu byl důstojníky i mužstvem přijat s nepředstíranou radostí, jako by všichni toužili vrhnout se do nebezpečí a krveprolití v naději, že tak získají slávu a vyznamenání.“

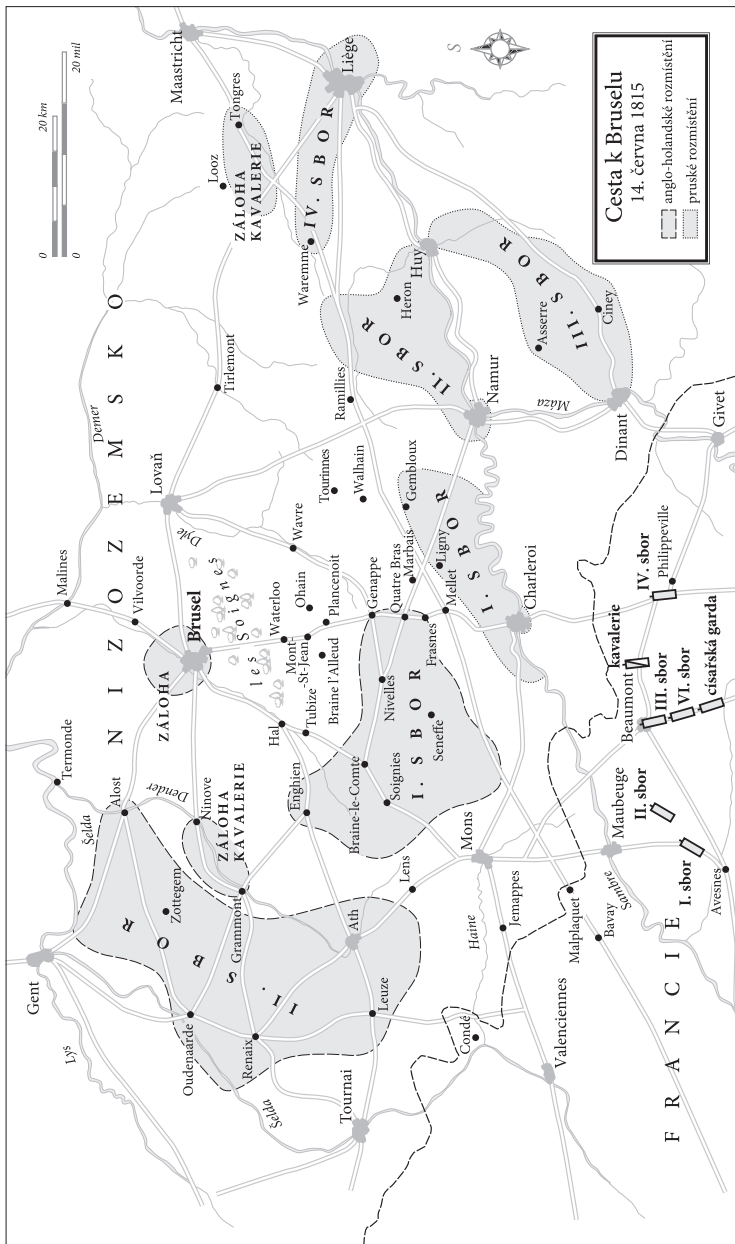
A u Francouzů a Prusů to nebylo jiné. Pod pruské vlajky se valily

zástupy dobrovolníků a většina francouzských vojáků přijala císařův návrat s nadšením. Mnozí si prožili strasti válečných zajatců v hrozných britských věznicích, ať už v pustinách Dartmooru nebo v páchnoucích trupech vyražených a trvale zakotvených válečných lodí, a tihle muži toužili nejen po slávě, ale i po pomstě. Důstojník kavalerie Pierre Cardron zaznamenal jednu ze scén, které se znovu a znovu odehrávaly po celé Francii. Jeho regiment přísahal věrnost králi, ale po Napoleonově návratu si podplukovník svolal všechny důstojníky, aby k nim promluvil. Stáli ve dvou řadech a jeden druhého se ptali, co se děje. Cardron vzpomíná, že všichni začali mít obavy z něčeho nedobrého. A pak před ně předstoupil podplukovník.

„... a co držel v rukou? Neuhádli byste ani za sto let... naši orlici, pod níž jsme tolikrát táhli k vítězství a kterou náš statečný podplukovník schoovával v matraci své postele... Při pohledu na drahocennou standardu se ozvaly první výkřiky ‚Vive l'Empereur!‘. Vojáci i důstojníci, všichni tou úžasnou chvílí přemoženi, chtěli zástavu nejen vidět, ale také se jí dotknout. Oči všech naplnily slzy dojetí... slíbili jsme si, že jsme připraveni pod naši orlici za vlast a za Napoleona zemřít.“

Jeden francouzský generál napsal domů, že jeho muži byli z Napoleona doslova zbláznění. A v téhle frenetické atmosféře se císař rozhodl, že proti Britům a Prusům povede preventivní útok. Chtěl na ně zaútočit dřív, než Rakušané a Rusové dojdou k francouzské hranici, a měl pro to k dispozici sto dvacet pět tisíc mužů a tři sta padesát děl. Proti němu stál Blücher se sto dvaceti tisíci muži a třemi sty dvanácti děly a Wellington s armádou čítající dvaadvadesát tisíc mužů a sto dvacet děl. Spojenci tak měli nad Francouzi početní převahu, ale to nebylo pro Napoleona nic nového a jako mistr manévrování si s tím troufal poradit. Jeho úkolem teď bylo spojence rozdělit a pak je každého zvlášť zničit. Válka je docela jednoduchá, jak prohlašoval. „Je to jako boxerský zápas – čím víc úderů zasadíte, tím lépe.“

A v červnu roku 1815 se chystal zasadit Blücherovi a Wellingtonovi takové údery, aby se už nezvedli.

DRUHÁ KAPITOLA

Převezl mě. Na mou duši mě převezl!

NAPOLEON MĚL JISTĚ PRAVDU, když tvrdil, že ve válce je nejobtížnější „odhadnout úmysl nepřítele“. A před touto obtíží maršál Blücher a vévoda z Wellingtonu stáli. Co má císař v úmyslu?

První otázka zněla, jestli vůbec zaútočí, a v případě kladné odpovědi potřebovali vědět, kde a kdy k útoku dojde. Přesto pouhé tři dny předtím, než bouře vypukla, byl Wellington přesvědčen, že se žádný náhlý útok nechystá. Jednadvacátého června, v den výročí bitvy u Vitorie chtěl v Bruselu uspořádat ples, a když se ho vévodkyně z Richmondu zeptala, jestli je rozumné, aby ona svůj ples uspořádala 15. června, odpověděl jí, že samozřejmě ano. „Nemusíte mít obavy. Nic nečekaného váš ples nenaruší.“ A v úterý 13. června napsal svému příteli do Anglie:

„Tady není nic nového. Dostali jsme hlášení, že Bonaparte se připojil k armádě a je připravený vytáhnout do útoku. Mám však zprávy z Paříže, že 10. června tam stále ještě byl. A z jeho řeči v zákonodárném sboru soudím, že odjezd z Paříže hned tak brzy nechystá. Myslím, že jsme teď pro něho příliš silní.“

Tento dopis napsal vévoda v úterý, ale už o den dřív, v pondělí 12. června Napoleon Paříž opustil a připojil se k *l'Armée du Nord* ve Flandrech. Čtrnáctého června pak tato armáda uzavřela hranici. Přesto

spojenci stále neměli žádné podezření. Blücher si myslel totéž co Wellington. „Bonaparte na nás nezaútočí,“ napsal své ženě. Jenže Bonaparte byl odhodlaný udělat právě to. Uzavřel francouzskou hranici – „Ani jediný kočár, ani poštovní dostavník přes ni nesmí přejít!“ poručil –, zatímco severně od ní v provincii Belgie byly britská a pruská armáda roztaženy v pásu širokém víc než sto padesát kilometrů.

To rozptýlení bylo nezbytné ze dvou důvodů. Spojenci se nacházeli v obranném postavení a nebyli připraveni útočit, dokud k francouzské hranici nedojdou i Rakušané a Rusové a protinapoleonská koalice nezíská naprostou převahu. Zatím tedy Wellington a Blücher čekali, i když si oba uvědomovali, že císař může zaútočit dřív, než se proti němu pohnou oni. Jakkoli Wellington považoval takový útok za nepravděpodobný, stále musel být vůči této možnosti ostražitý, a to znamenalo hlídat všechny cesty, které by Francouzi mohli použít. Při pohledu zpátky se zdá zřejmé, že se Napoleon rozhodl zaútočit na silnici, jež obě nepřátelské armády spojovala, a tak je od sebe oddělit. Avšak Wellingtonovi ani Blücherovi to tehdy tak zřejmé nebylo. Wellington se obával, že si Napoleon zvolí západnější cestu přes Mons a pak dál směrem k Bruselu, nebo dokonce ke Gentu, kam se uchýlil Ludvík XVIII. Takový útok by vévodu odřízl od pobřeží a přerušil by jeho zásobovací cesty. Zkrátka Wellington chtěl mít jistotu, že si jeho armáda v případě porážky zachová možnost ústupu do bezpečí, a tento bezpečný ústup vedl přes Ostende, odkud mohly lodě armádu evakuovat do Británie. Stejný zájem měl i Blücher, pouze jeho ústupová cesta vedla na východ, směrem k Prusku.

To byl důvod, proč se obě armády roztáhly do takové šířky, protože musely být ve střehu před útokem Francouzů vedeným jakýmkoli směrem. Nezápadnější pruské síly, tvořené sborem generála von Bülowa, byly víc než sto padesát kilometrů na východ od Wellingtonova západního křídla. Tak široké rozmístění bylo rovněž vynuceno zásobováním armád. Vojska si musela opatřovat potraviny z místních zdrojů a příliš mnoho vojáků a koní na jednom místě by je brzy vyčerpalo.

Spojenci tedy byli roztaženi na sto padesáti kilometrech, zatímco Napoleon svou armádu soustředil jižně od řeky Sambre na hlavní sil-

nici, která vedla přes Charleroi do Bruselu. Jak je tedy možné, že ho spojenci neobjevili? Ve Španělsku měl vévoda Wellington skvělou výzvědnou službu, která ho zásobovala tak velkým množstvím zpráv, že jeho štáb měl problémy je vyhodnocovat. Avšak ve Flandrech roku 1815 byl v tomto smyslu prakticky slepý. Předtím, než Francouzi uzavřeli hranici, získával dost informací od cestujících a obchodníků, kteří mířili z Francie na sever. Většina těch zpráv však byla smyšlená a vzájemně si protiřečily. Navíc ve Flandrech vévoda postrádal svůj oblíbený výzvědný nástroj, důstojníky pátrače.

Byli to zkušeni důstojníci, kteří projížděli nepřátelským územím a při případném pronásledování se mohli spolehnout na skvělé koně. Jezdili v plné uniformě, takže je nepřátelská strana nemohla obvinít ze špionáže, a ve své činnosti byli neobyčejně úspěšní. Nejlepším z nich byl Skot Colquhoun Grant a Wellington ho také povolal do Belgie, aby se ujal vedení jeho výzvědné služby. Grant přijel do Bruselu 12. května a okamžitě začal vytvářet síť agentů na francouzské hranici. Brzy se však dočkal krutého zklamání, protože místní obyvatelé, všichni hovořící francouzsky, buď sympatizovali s Napoleonem, anebo byli apatičtí a k cizincům odmítaví. Grant také nemohl vyslat jižně od hranice důstojníky pátrače, protože s Francií spojenci oficiálně ve válce nebyli, vedli válku pouze s Napoleonem.

Grant však měl skvělé kontakty v Paříži, které získal, když se roku 1812 dostal ve Španělsku do francouzského zajetí. Francouzi dobře věděli, jakou cenu Grant pro Wellingtona má, a odmítli ho vyměnit. Dokonce mu ani neumožnili obvyklou svobodu na čestné slovo a místo toho ho poslali se silnou stráží do Francie. Jenže stráž zase tak silná nebyla, protože hned za hranicemi v Bayonne jí Skot uprchl. Když se pak dozvěděl, že ve městě pobývá generál Joseph Souham, další z těch, kteří se dostali na vrchol hierarchie francouzské armády z mužstva, a plánuje cestu do Paříže, Grant znovu prokázal obrovskou odvahu a své skvělé schopnosti. Představil se Souhamovi jako americký důstojník a požádal ho, aby mohl do Paříže cestovat v jeho kočáře. To vše, přestože stále měl červený kabát britského 11. pěšího regimentu, přitom nikoho nenapadlo jeho identitu zpochybnit. Co Francouzi věděli

o amerických uniformách? Jakmile se neohrožený Grant dostal do Paříže, našel si informátora na ministerstvu války a pak i způsob, jak odesílat zprávy Wellingtonovi do Španělska. Nakonec se Grant vrátil do Anglie, ale jeho informátor ve Francii zůstal, a když Wellington v roce 1815 jmenoval Skota šéfem své výzvědné služby, podařilo se Grantovi kontakt s informátorem obnovit. Získal od něho spoustu cenných informací o *l'Armée du Nord*, ale to, co chtěl opravdu znát, zda a kde hodlá Napoleon podniknout útok, se nedozvěděl. Nebylo snadné to odhadnout. První kontakty mezi nepřátelskými armádami se odehrály na silnici do Monsu, kde došlo k menším přestřelkám mezi francouzskými a spojeneckými hlídkami, a to naznačovalo, že Napoleon provádí průzkum přímé cesty na Brusel.

Mapa na straně 38 ukazuje pozice spojenců. Prusové měli pod kontrolou území východně od hlavní silnice, která vedla na sever k Charleroi, kdežto Britové zaujíмали široké postavení západně od této cesty. Britské velitelství se nacházelo v Bruselu, zatímco maršál Blücher měl svůj hlavní stan osmdesát kilometrů odtud v Namuru, kde střežil nejvýhodnější cesty pro svůj případný ústup. To je důležité. Kdyby Napoleon udeřil opravdu tvrdě a obě armády porazil, zároveň by tím rozbil jakékoli šance na jejich další součinnost, protože Prusové by ustupovali na východ a Britové na západ. Obě armády by tedy hledaly záchranu ve svých domovských zemích. Tohle byl základ Napoleonova plánu, rozdělit oba spojence a pak se s nimi vypořádat s každým zvlášť. A aby toho dosáhl, 14. června soustředil svou armádu jen kousek jižně od Charleroi. Teď byl připraven vyslat ji jako kopí do srdce široce roztažených pozic spojenců.

Napoleon zaútočil ve čtvrtek 15. června. Překročil hranici a jeho vojsko táhlo směrem k Charleroi. Krátce nato se pruská kavalerie dostala do šarvátek s francouzskými jezdci a na sever se rozjeli kurýři se zprávami o postupu Francouzů. Jenže když je předali Wellingtonovi, vévoda jim neuvěřil, neboť se obával, že jakýkoli pohyb Francouzů po této silnici je pouze klamný manévr, jehož cílem je odpoutat jeho pozornost od skutečného útoku vedeného na jeho pravé křídlo. Při zpětném pohledu je možné vévodu za tuto opatrnost odsoudit s odů-

vodněním, že Napoleon by na západě nikdy nezaútočil, protože by tím Wellingtona pouze tlačil směrem k Blücherově armádě. Vévoda však věděl, že od Napoleona musí očekávat i neočekávané. To ho nutilo zůstat opatrný. Mezitím se v Bruselu rozšířily zvěsti, že francouzská armáda vytáhne 25. června. Jenže takových zaručených zpráv byla spousta. Edward Healey, podkoní u jednoho z britských štábních důstojníků, si tuto zvěst poznamenal a připojil k tomu, že důstojníci si horempádem dávali brousit sečné zbraně a nakupovali lněné tkaniny na obvazy. „Ale jinak šlo všechno dál, jako by se nic nedělo,“ dodal.

Dělo se však to, že 14. června císař se svou armádou dorazil do blízkosti hranice. Následující den, 15. června večer se v Bruselu konal ples vévodkyně z Richmondu. A vévoda Wellington se ho zúčastnil.

Zatímco na jihu se pro spojení všechno odvíjelo špatně.

Vévodkyně z Richmondu Charlotta byla provdaná za čtvrtého vévodu z Richmondu, nepřilíší úspěšného vojáka, jehož pravou vášní byl kriket. Bylo mu svěřeno velení malých záložních sil umístěných v Bruselu a jeho skotská žena, sama dcera dalšího vévody a v roce 1815 sedmačtyřicetiletá matka sedmi synů a sedmi dcer, patřila k organizátorkám společenského života ve městě. Wellington vévodkyni ujistil, že žádná nevítaná zpráva její ples nenaruší, i když ji zároveň odradil od pořádání okázalého pikniku v krajině jižně od Bruselu s odůvodněním, že má četná hlášení o pohybu francouzských jízdních hlídek v těchto místech, takže pro ni bude lepší pořádat zábavu přímo v Bruselu.

Vévoda a vévodkyně z Richmondu si najali velké honosné sídlo, jehož prostorný přístřešek pro kočáry se jim podařilo proměnit v oslnivý taneční sál. Nechali zcela obyčejný prostor vyzdobit množstvím šarlatových závěsů a různých jiných tkanin a mezi sloupky, ověncenými zelení, květy a dalšími látkami, dali zavěsit velké lustry se spoustou svící. Také seznam hostů byl plný lesku, v čele s knížetem Oranžským, jinak Hubeným Billym. Byl to tříadvacetiletý korunní princ nově utvořeného Nizozemského království, jehož otec král Vilém I. trval na tom, aby jeho nejstaršímu synovi byla v anglo-holandské armádě svěřena vysoká velitelská funkce. Wellington byl na to nucen přistoupit, neboť

jinak hrozilo, že by se musel obejít bez holandských vojáků. Bohužel to znamenalo, že velká část vévodovy armády se ocitla pod velením mladíka, jehož jedinou kvalifikací pro takovou zodpovědnost byl královský původ. Hubený Billy velel I. sboru, a protože Wellington trval na tom, aby nezkušené a nespolehlivé bataliony byly zařazeny vedle zkušených a spolehlivých jednotek veteránů, došlo k tomu, že pod princovým velením se ocitli i vévodovi nejlepší britští a hannoverští vojáci.

Kníže působil téměř tři roky jako vévodův pobočník ve Španělsku a na základě této zkušenosti si utvořil přehnaně vysoké mínění o svých vojenských schopnostech. Přezdívku Hubený Billy si vysloužil tím, že měl zvláště protáhlé tělo a dlouhý hubený krk, a Mladý žabák se mu říkalo proto, že měl po otci, Starém žabákovi, vysoké čelo s ustupujícími vlasy, široká ústa a vypoulené oči. Údajně byl zasnoubený s princeznou Charlottou, jedinou dcerou britského prince regenta, ale když Charlotta viděla, jak se Hubený Billy na dostizích v Ascotu opil, zasnoubení zrušila. Hubený Billy, přesvědčený, že si to princezna rozmyslí, to nebral příliš vážně. Nerozmyslela. Stejně tak si nedělal těžkou hlavu z poddaných svého otce, francouzsky hovořících Belgičanů, které nazýval hlupáky, a protože studoval v Etonu, byl mnohem víc doma mezi Brity než mezi svými krajany. Tenhle lehkomyšlný mladík se tedy měl v příštích dnech ujmout velení nad téměř třetinou Wellingtonovy armády. Naštěstí ho obklopovali kvalitní důstojníci jeho štábu, kteří, jak si zřejmě Wellington sliboval, ho měli v jeho nezkušenosti, sebestřednosti a naivním nadšení držet na uzdě.

Hosty plesu vévodkyně z Richmondu byla bruselská společenská smetánka, dav vyšňořených diplomatů, důstojníků a aristokratů, přičemž jedním z nich byl španělský generál don Miguel Ricardo de Álava y Esquivel, kterého jeho vláda jmenovala španělským velvyslancem v Nizozemském království. Svou vojenskou kariéru zahájil don Miguel ve španělském loďstvu a u Trafalgaru bojoval proti Nelsonovým válečným lodím. Pozdější vývoj války však způsobil, že se Španělsko stalo spojencem Britů a Álava, jenž se po Trafalgaru zařadil do španělské pozemní armády, byl jmenován Wellingtonovým styčným důstojníkem. Vztahy mezi Brity a Španěly poznamenávaly časté pro-

blémy způsobené žárlivostí a vzájemným nedorozuměním, ale nebýt Álavovy rozvážnosti a jeho rozumných rad, byly by ještě mnohem horší. Mezi Álavou a Wellingtonem se postupem času vytvořilo celoživotní přátelství a během několika následujících dnů před bitvou a během ní měl španělský generál stát po Wellingtonově boku. Z jeho funkce pro něj u Waterloo nevyplývalo žádné pověření, ale prosté přátelství ho vedlo k tomu, že se rozhodl sdílet s vévodou nejtěžší chvíle, a Wellington mu za to byl vděčný. Álava patřil k onomu malému počtu významných mužů, kteří byli přítomni u obou rozhodujících bitev oné doby, u Trafalgaru i u Waterloo, třebaže touto „výsadou“ se mohlo „chlubit“ také značné množství Francouzů, protože přinejmenším jeden batalion, který bojoval u Waterloo, sloužil jako námořní pěchota ve zničeném loďstvu admirála Villeneuvea.

Na bruselském plese vévodkyně z Richmondu byl také přítomen sir Thomas Picton. Do Bruselu přijel krátce předtím, aby se ujal velení nad vévodovým II. sborem, a Wellington ho s uspokojením přivítal, neboť Picton byl zkušený generál, který měl za sebou dlouhou a úspěšnou službu v Portugalsku a Španělsku. „Za mnou, lumpové!“ křičel sir Thomas, když vedl útok u Vitorie. „Za mnou, vy zatracení darebáci!“ Byl to vznětlivý Walesan, statný hřmotný chlap, který si nepotrpěl na zevnějšek, ale v každém případě statečný voják. „Hrubián s nevymáchanou hubou,“ tak ho charakterizoval vévoda Wellington. Hrubián s nevymáchanou hubou však trpěl během roku 1814 něčím, co bychom dnes mohli nazvat posttraumatickým stresem z válčení, a tehdy napsal vévodovi dopis, v němž ho žádal, aby ho poslal domů. „Musím to vzdát. Začínám být tak nervózní, že když je třeba cokoli udělat, leží mi to v hlavě tak, že nedokážu v noci usnout. Mám dojem, že už to dál nevydržím.“

Jenže když Wellington přebíral velení nad svou „neslavnou“ armádou, znovu se na Pictona obrátil. Potřeboval všechny veterány z války na Pyrenejském poloostrově, kteří se dali získat, a Walesan byl muž, jemuž věřil a mohl si být jistý, že dokáže vojáky vést a nadchnout je. Picton však stále nebyl v pořádku. Před odjezdem z Británie si lehl do čerstvě vykopaného hrobu a morbidně poznamenal: „Myslím, že pro

mě bude akorát.“ Přes tuto chmurnou předtuchu do Bruselu přijel, třebaže se mu během cesty ztratilo zavazadlo s uniformou, takže šel do bitvy v obnošeném plášti a v odřeném hnědém cylindru. Musel působit velmi zvláště mezi tou spoustou důstojníků v oslnivých uniformách se zlatými prýmky, epoletami, šňůrováním a dalšími ozdobami, kteří se sešli na plese vévodkyně z Richmondu, nemluvě o dámách v drahých toaletách s hlubokými výstřihy. Byla mezi nimi i dvaadvacetiletá lady Frances Wedderburn-Websterová, kterou, třebaže byla vdaná a těhotná, spatřili pár dní předtím v bruselském parku s vévodou z Wellingtonu. Britský štábní důstojník viděl, jak se vévoda v parku prochází, pak nedaleko zastavil otevřený kočár, z něhož vystoupila lady Frances, a oba potom „sešli do doliny, kde zůstali zcela skryti zelení stromů“, jak napsal důstojník. Po nějaké době se zásluhou londýnských novin *St James's Chronicle* rozšířila fáma o jejich milostném poměru a o tom, že manžel lady Frances hrozí rozvodem, za což si *Chronicle* vykoledoval žalobu pro nactiutrhaní a tvrdý postih. Je však zajímavé, pokud ne příznačné, že v předvečer Waterloo a také den po bitvě našel vévoda čas lady Frances napsat dopis.

Wellington se rád pohyboval ve společnosti žen, s výjimkou vlastní ženy, kterou nemohl vystát. Kladným vztahem k ženám se Wellington od Napoleona zcela lišil. Francouzský císař při jedné příležitosti poznamenal: „Zničili jsme vše tím, že se k ženám chováme příliš dobře. Dopustili jsme se velké chyby, když jsme je postavili téměř na roveň nám mužům. Příroda tomu chtěla, aby byly našimi otroky.“ Wellington se cítil mezi ženami lépe než mezi muži, zvláště když šlo o ženy chytré. A samozřejmě dával přednost mladým a pěkným ženám aristokratického původu. V Bruselu se rozšířil drb, že „vévoda dává přednost dámám volných mravů!“, jak si postěžovala lady Caroline Capelová, sestra Wellingtonova zástupce lorda Uxbridge, který sám svedl Wellingtonovu švagrovou a uprchl s ní. Kupodivu žádná podezření se však nerozšířila kolem sedmnáctileté lady Georgiany Lennoxové, dcery vévodkyně z Richmondu, jež při večeri na plese své matky seděla vedle Wellingtona. Při té příležitosti se ho zeptala, zda jsou pravdivé zvěsti, že Francouzi už vytáhli. „Ano,“ přikývl vévoda, „je to pravda. A zítra vytáhneme i my.“

Právě bezprostředně hrozící nebezpečí nového válečného konfliktu dodávalo plesu vévodkyně z Richmondu na pikantnosti. Večer 15. června ještě všichni ti důstojníci ve slavnostních uniformách tančili, ale už během čtyřadvaceti hodin leželi někteří z nich, stále ještě v hedvábných punčochách a tanečních střevících, na bojišti mrtví. Kritici Wellingtonovi přirozeně vytýkali, že když věděl, co se děje, neměl na žádný ples chodit. Vévoda však k tomu měl své důvody.

Za prvé nechtěl projevovat paniku. Jistě, zpráva o postupu Francouzů ho zaskočila a v deset hodin večer, kdy na ples přišel, už věděl, že ho Napoleon nachytil na hruškách. Jenže ukazovat v téhle situaci zděšení bylo to poslední, co by mu mohlo prospět. Věděl, že ho všichni sledují a že musí dávat najevo sebedůvěru. Druhý důvod, proč na ples přišel, byl čistě praktický. Potřeboval rozeslat naléhavé rozkazy a téměř všichni vyšší důstojníci se plesu zúčastnili, což mu umožnilo dát jim přímé instrukce. V podstatě mu tedy ples posloužil jako jakási válečná porada a nevyužít takové příležitosti by od něho nebylo rozumné. Lady Hamilton-Dalrympleová, která s ním část večera seděla na pohovce, vzpomínala, že „se často uprostřed věty zarazil, zavolal si nějakého důstojníka a dával mu instrukce“.

Takže co se vlastně stalo, že ples vévodkyně z Richmondu poznamenalo takové napětí?

To, že se na silnici do Charleroi rozpoutalo peklo.

Jeden z problémů, které ztížily Francouzům postup, si způsobil Napoleon sám tím, že už dříve poručil zničit hlavní silnice z Francie na sever. Jejich konstrukci tvořila vrstva šterku udusaná na podloží z hrubšího kameniva a císař je několik kilometrů jižně od hranice nechal rozkopat, aby ztížil nepřátelské armádě postup do Francie. Jenže ve chvíli, kdy naopak on sám vyrazil opačným směrem k invazi do Belgie, se tohle opatření obrátilo proti němu. Pro pěchotu a kavalerii nebyly rozbité a rozkopané cesty žádnou velkou překážkou, ale velký problém představovaly pro všechny kolové prostředky, především zásobovací vozy a děla.

Jakmile se Napoleon rozhodl zaútočit, vyrazil rychlým pochodem a soustředil svou armádu jižně od řeky Sambre. Pracovní čety daly cesty

aspoň do takového pořádku, aby děla a vozy mohly na sever projet, ale pěchota a kavalerie musely postupovat terénem krajiny plné políček osetých většinou žitem. Na počátku devatenáctého století bylo žito vyšší než dnes, takže postupující armáda se musela prodírat hustým porostem vysokým jako dospělý muž. Pěchota samozřejmě obilí zdupala a jeden kavalerista vzpomínal, že koně na zdupané zmeti zakopávali. A právě zdupané obilí mělo hrát v příštích událostech nezanedbatelnou roli.

Přesto se navzdory klopýtajícím koním a narychlo opraveným cestám Napoleonova armáda přiblížila k hranici natolik, že 14. června za soumraku, tedy den před plesem vévodkyně z Richmondu, už *l'Armée du Nord* tábořila pár kilometrů jižně od Charleroi. Císař vojákům nařídil učinit všechna opatření, aby jejich přítomnost zůstala utajená, ale jíst museli a ohně, na kterých si dělali večeri, svítily do noci. Ta zář na obloze měla být prvním signálem spojencům, že se jižně od hranice něco chystá. Těžko říct, jestli si jí někdo všiml. V každém případě to nevyvolalo žádný zvláštní poplach.

A 15. června za úsvitu už byli francouzští vojáci na pochodu. Jejich prvním úkolem bylo překročit Sambre. Řeka protékala jen pár kilometrů od severní hranice a tři kolony se k ní blížily od jihu. Ta prostřední mířila k Charleroi, kde došlo ke zdržení, protože se muselo čekat, až se shromáždí dostatečný počet pěšáků k útoku na zabarikádovaný most. Pruských obránců na něm byla hrstka, prakticky ne víc, než by odpovídalo předsunuté hlídce, a poté co Francouzi most dobyli a město obsadili, se Prusové stáhli na sever. To už bylo odpoledne a Napoleonova armáda postupovala do Belgie, kde se do kraje rozjely silné jízdní hlídky, aby se pokusily zjistit postavení spojeneckých armád.

To však nebyla jediná aktivita Francouzů. Mnohem dál na západ jiné jízdní hlídky zkoumaly situaci na severu směrem k Monsu. Ten den ráno se 2. batalion britského pětadevadesátého střeleckého regimentu střetl na hranici blízko Monsu s hlídkou francouzských kopiníků. Richard Cocks Eyre, *second lieutenant* (hodnost, která ve střeleckém regimentu odpovídala ve zbytku armády hodnosti podporučíka), popisuje střet jako „hru“, ale vévoda z Wellingtonu musel takové zprávy brát smrtelně vážně. Mohly být důkazem o postupu nepřítele, který by

ho mohl odříznout od přístavů v Severním moři. V tu dobu už také dostal zprávy o aktivitě Francouzů kolem Charleroi. Jeho prvním instinktivním popudem však bylo zachránit své pravé křídlo, a tak poručil armádní záloze, již sám velel, aby zůstala v Bruselu, a zbytku armády, aby setrval ve svých táborech na západě. To mohlo mít katastrofální následky. Napoleon překračoval Sambre a pomalu tlačil Prusy zpátky, ale Wellington, místo aby vyslal své síly k nebezpečnému bodu, hlídal cesty, jež vedly do Ostende, kam se z Británie přepravovala většina jeho vojáků, děl a zásob. Nic lepšího si Napoleon nemohl přát.

Příběh 15. června, dne, kdy se konal pověstný ples, je jedna velká záhada. Pojem válečná mlha je klišé, přesto se na tento den hodí dokonale. Napoleon vyslal za úsvitu svou armádu do útoku, překročil řeku Sambre a nutil houževnatě se bránící Prusy ustupovat, zatímco Wellington, navzdory zprávám od svých spojenců, nedělal nic rozhodného. Vlastně dělal, i když to nebylo rozhodné, ale frivolní: šel na ples tančit. Je obviňován z toho, že pruské zprávy záměrně ignoroval, ale jaký by to mělo smysl? Poprvé se dozvěděl o postupu Francouzů ve tři hodiny odpoledne. Trvalo dlouho, než se k němu zpráva dostala, a vévodovi kritici tvrdí, že na ni měl okamžitě reagovat a poslat své vojáky na východ směrem k místu bojů. On však místo toho čekal. Zprávu mu od generála von Zietena přinesl jeho pruský styčný důstojník baron von Müffling.

„Když Francouzi 15. června podnikli před Charleroi útok na generála von Zietena a zahájili tak válku, poslal za mnou Zieten důstojníka, který dorazil do Bruselu ve tři hodiny odpoledne. Vévoda Wellington, jemuž jsem zprávu okamžitě předal, žádné nové informace z předsumutého postu v Monsu neobdržel.“

Na Müfflingově líčení jsou zajímavé dvě věci. Víme, že k prvnímu střetu mezi Napoleonovou armádou a Prusy došlo kolem páté hodiny ranní. Přesto Müffling, který neměl žádný důvod o tomto faktu lhát, uvádí, že zpráva dorazila do Bruselu až ve tři hodiny odpoledne. Charleroi leží asi padesát kilometrů od Bruselu a tuto vzdálenost mohl posel

snadno urazit za méně než čtyři hodiny. Přesto to trvalo deset hodin. Nevíme proč, třebaže Wellington jednou prohlásil, že „za kurýra vybrali nejtlustšího důstojníka pruské armády“.

Prusové tvrdí, že generál von Zieten, jehož jednotky Francouzi zatlačili na ústup, poslal Wellingtonovi zprávu časně dopoledne, ale důkaz, že byla odeslána, není důkazem, že také byla přijata. Jak to tedy bylo? Kolem této otázky se popsala spousta papíru a vedlo se mnoho vášnivých sporů. Gneisenau později řekl, že vévoda shromažďoval svou armádu pomalu, a kousavě dodal „stále nevím proč“. Samozřejmě že to věděl, ale jeho antipatie vůči vévodovi mu nedovolila racionální vysvětlení. Smutné na této animozitě je, že Gneisenau a Wellington měli hodně společného: oba byli vysoce inteligentní, pracovití, pečliví, disciplinovaní a nesnášeli hloupost a nedbalost. Navíc byli oba oddaní stejnému cíli, naprostému zničení Napoleonovy moci. Přesto Gneisenau trval na tom, že Wellingtonovi nelze věřit. A otázka důvěry je v příběhu o Waterloo důležitá. Spojenecké tažení bylo od počátku založené na důvěře – na tom, že Blücher přijde Wellingtonovi na pomoc, neboť oba vojevůdci věděli, že každá armáda zvláště Napoleona porazit nedokáže. Aby zvítězili, museli své síly spojit, a kdyby toho nebyli schopni, do boje by se nepouštěli.

Takže proč v ten osudný čtvrtek Wellington svou armádu neshromáždil? Protože si stále nebyl jistý, kde bude muset bojovat. Dostal zprávy, že se francouzské síly objevily v okolí Thuinu, což mohlo navzdory blízkosti Charleroi ukazovat na celkový postup směrem k Monsu. A pak tu byla ona srážka britských střelců s francouzskými kopiníky přímo na silnici do Monsu. Wellington se bál, že Napoleon zaútočí na západě, proto čekal, až se dozví víc od svých jednotek v Monsu. Když na něho Müffling naléhal, aby své síly soustředil a přesunul blíž k Prusům, vévoda mu vysvětlil, proč s tím váhá:

„Pokud by všechno bylo tak, jak předpokládá generál von Zieten, soustředil bych se na své levé křídlo... Ale kdyby část nepřátelské armády zamířila k Monsu, musel bych se víc zaměřit na střed. Proto mi nezbyvá než čekat na zprávy z Monsu, než se k něčemu rozhodnu.“

To se zdá dostatečně jasné. Vévoda v žádném případě nemínil své spojence zradit ani jejich varování přehlížet, ale musel být opatrný, protože do té doby neměl jediný přesvědčivý důkaz o tom, že útok Francouzů přes Charleroi je jejich hlavní tah. Mohla to být lest s cílem vylákat jeho síly na východ, zatímco skutečný hlavní útok by byl veden na pravé křídlo jeho pozic. Proto Wellington čekal. Už před začátkem tažení prohlásil, že jediný chybný pohyb ho může vystavit Napoleonu ničivému útoku, a zdálo se, že dokud se situace nevyjasní, je nejlepší nedělat vůbec nic. Další zprávy přišly od Blüchera v podvečer, ale vévoda stále čekal, neboť se i nadále obával útoku vedeného po silnici do Monsu. Teprve pozdě v noci, kdy už byl na plesu, dostal zprávy z Monsu, že tam panuje klid, a dospěl k závěru, že Blücher měl po celou dobu pravdu a Francouzi vedou svůj hlavní útok po charleroiske silnici. Zprávy ten večer přicházely často a jednu z klíčových poslal vévodovi náčelník štábu Hubeného Billyho baron Jean Victor de Constant Rebecque. Baron hlásil, že Francouzi postoupili severně od Charleroi k místu zvanému Quatre Bras, kde se křížila hlavní silnice do Bruselu s užší silnicí, jež probíhala ve směru východ-západ, a že vyslal jednotky s úkolem postavit se jim na odpor.

To, co následovalo, je jednou z nejčastěji zmiňovaných událostí vévodova života. Když po půlnoci ples opouštěl a procházel se svým doprovodem sálem, naklonil se k vévodovi z Richmondu a šeptem se ho zeptal, jestli je někde v domě dobrá mapa.

Richmond ho zavedl do převlékárny, kde ležela mapa rozložená na stole. Wellington se do ní chvíli díval a pak se narovnal. „Převezl mě,“ řekl. „Na mou duši mě převezl! Získal na mě čtyřiaadvacetihodinový náskok!“

Napoleonovo vojsko bylo připravené spojence rozdělit. Císařův plán vycházel.

Muž s podivuhodným jménem Hyacinthe-Hippolyte de Mauduit byl seržantem Napoleonovy císařské gardy, *crème de la crème*. Patřil dokonce ke staré gardě, úderné jednotce francouzského impéria, jejíž příslušníci, veteráni těšící se mnohým privilegiím, měli charakteristické

uniformy a byli císaři zcela oddáni. Extravagantní britský malíř Benjamin Haydon, který letmo zahlédl gardu krátce po první Napoleonově abdikaci, napsal:

„Nikdy jsem neviděl chlapíky hrozivějšího vzhledu než ty z Napoleonovy gardy. Vypadali jako banditti, ale přesto to byli vojáci s železnou kázní. Z jejich tváří s obrovskými černými kníry vyzařovala nesmiřitelnost a lhostejnost ke všemu lidskému a člověk si nemohl nepoložit otázku, jak by vypadal svět, kdyby mu právě tihle vládli.“

Seržant Hippolyte de Mauduit byl jedním z těch *banditti*, a zatímco vévoda z Wellingtonu tančil na plesu, chystal se seržant na noc ve dvoře kovolijce v Charleroi, kde si Napoleon zřídil dočasný hlavní stan.

„Varili jsme večerí, i když to mohla být zároveň i snídaně, protože jsme byli na pochodu už téměř osmnáct hodin, aniž jsme měli čas rozdělat oheň. A všechno naznačovalo, že následující den se to bude opakovat... neustále přijížděli a odjížděli pobočníci a štábní důstojníci a v tom horečném ruchu a chvatu ne jeden z nich porazil pyramidu našich naskládaných mušket.“

Vojáci gardy neměli ponětí, co se děje. Celý den pochodovali, slyšeli střelbu, znovu pochodovali a teď se jako správní veteráni přesvědčovali, že mají v tornách jídlo. Ale jeden z nich měl v té své i starou mapu Flander a Hippolyte vzpomínal, že se kolem něj shlukli a snažili se z ní vyčíst, jaký může být císařův plán.

Jenže měl vůbec Napoleon nějaký plán? Často prohlašoval, že nejlepším plánem je dostat se do kontaktu s nepřítelem a teprve pak činit zásadní rozhodnutí. Ten den, 15. června se Francouzi dostali do kontaktu s Prusy. K prvnímu boji došlo jižně od Charleroi, ale jakmile Francouzi překročili řeku Sambre, odpor Prusů ustal a Francouzům se otevřela cesta dál. To, co Hippolyte de Mauduit a jeho druhové mohli vidět na mapě, byla hlavní silnice do Bruselu, která vedla z Charleroi na sever. Jen pár kilometrů za městem křížovala jinou komunikaci, sta-

rou římskou silnici, a vypadalo to, že ji Prusové použili pro svůj ústup bojem. Přesouvali se k východu, ke své vzdálené domovině, a vše nasvědčovalo tomu, že hlavní silnici na sever do Bruselu nikdo nebrání.

V celém tažení k Waterloo hrály cesty a silnice důležitou úlohu. Armády potřebují dobré komunikace. Jezdci a pěšáci mohou táhnout krajinou mimo jakékoli cesty, i když by to jejich postup zpomalovalo, ale pro dělostřelectvo a zásobovací trén jsou cesty naprosto nutné. Abychom porozuměli tomu, o co v prostoru severně od Charleroi šlo, je třeba vysvětlit problémy, před nimiž velitelé všech tří armád stáli. A té noci, kdy se konal ples vévodkyně z Richmondu, to byly problémy téměř výhradně na straně spojenců. Napoleon pochopil situaci a jeho strategie – spojence rozdělit – vycházela, zvláště když mu ji ještě usnadnila Wellingtonova opatrnost.

Prusové neustupovali daleko. Zatímco v noci z 15. na 16. června byl císař v Charleroi a vévoda Wellington tančil v Bruselu, Prusové se zastavili v malé vesnici Sombreffe a připravovali se na boj. Proč právě tam? Protože tudy procházela další důležitá cesta, která se křižovala s římskou silnicí a vedla na západ. A britsko-holandská armáda byla na západě. Tahle užší cesta, obvykle uváděná jako nivelleská, křižovala hlavní silnici z Charleroi do Bruselu v bezvýznamné samotě jménem Quatre Bras. Takže kdyby Prusové ustoupili jen o kousek dál na východ, riskovali by, že zcela ztratí kontakt s Wellingtonovým vojskem. Nivelleská cesta byla poslední komunikace, která Britům umožňovala přijít Prusům na pomoc. Proto Blücher poručil zastavit ústup právě tam.

Je tu však problém. Vévoda Wellington čekal příliš dlouho a britsko-holandská armáda se shromáždila pozdě. Císař Wellingtona předběhl a životně důležitou křižovatku u Quatre Bras, místo, kde se měly Wellingtonovy síly shromáždit, pokud si chtěly udržet možnost spojit se s Prusy, se chystal obsadit.

A 16. června za úsvitu poslal císař s tímto úkolem ke Quatre Bras maršála Neye.

Byl horký letní den v Belgii. Císařská garda opustila Charleroi pozdě, až někdy kolem deváté dopoledne, a následovala hlavní voj císařových

sil směrem k Sombreffe. Císař našel nepřítele a věděl přesně, co musí udělat. Úkolem maršála Neye bylo obsadit křižovatku Quatre Bras a nedovolit tak Wellingtonovi, aby se zapojil do boje, který chtěl císař svést s Prusy u vesnice Ligny blízko Sombreffe. Kdyby v něm Napoleon zvítězil, zatlačil by Prusy dál na východ, směrem k jejich mateřské zemi a mohl by se obrátit proti Britům.

Hippolyte de Mauduit a jeho druhové z gardy šli za hubbou svého regimentu. Minuli nepohřbené mrtvoly ze šarvátky mezi Prusy a zadním vojem postupujících francouzských sil, která se odehrála předchozí den. Hippolyte si vybavoval, že v tu dobu už císařův plán víceméně pochopil. Pomohla mu v tom mapa. Ale plán tažení nebyla jeho starost. On potřeboval vědět jen to, že jeho milovaný císař se rozhodl bojovat, že nepřítel není na boj připravený, a že pokud by se boj nevyvíjel dobře, vstoupila by do něj císařská garda. V tom spočíval její smysl, vyhrávat bitvy, a pyšnila se tím, že nepoznala porážku. Byla to nepřemožitelná garda, chloubou Francie, její nejstatečnější vojáci vybraní samým císařem.

Vojáci císařské gardy by se jistě také rádi nazývali „nejstatečnějšími ze statečných“, ale tento přídomek patřil maršálu Michelu Neyovi, který se připojil k armádě teprve ono dusné ráno 16. června. „Jsem rád, že vás vidím, Neyi,“ pozdravil ho císař, a zatímco Hippolyte de Mauduit spolu se zbytkem armády pochodovali na východ, aby se vypořádali s Prusy, Ney dostal devět tisíc šest set pěšáků, čtyři tisíce šest set jezdců a čtyřiatřicet děl s rozkazem obsadit křižovatku u Quatre Bras. Byl to ten nejjednodušší úkol a Ney měl k dispozici obrovskou sílu, s níž toho měl dosáhnout.

Všechno se zdálo jasné: obsadit Quatre Bras, a Prusové budou vyřízeni.

A pak přijdou na řadu Britové.

Tažení nemohlo začít pro císaře lépe. Ale potom se jeden Holanďan rozhodl, že bude neposlušný.

Generál baron Jean Victor de Constant Rebecque se narodil ve Švýcarsku a zemřel ve Slezsku na území dnešního Polska. Svou vojenskou